

AKTIIVISUUS JA RADIKALISMI

Yrjö Littunen

Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen¹ tarkoituksena on selvittää, millä tavalla sosiaaliset aktiivisuustekijät vaikuttavat asenteen jyrkistymiseen, radikalismiin synty-miseen. On vaikeata sanoa muun kuin kehityspsykologisen tutkimuksen pe-rusteella, mitkä tekijät vaikuttavat ajallisesti ensin ja minä ikäkautena radi-kalismiin syntymiseen. Mutta arvojen ja asenteiden muodostumista voidaan tutkia ilmankin tällaisia ajanmäärityksiä, mikäli päämääränä on nimenomaan selvittää tiettyä kehitysvaihetta, kuten tässä tapauksessa täysi-ikäisyyden ensimmäisiä vuosia.

Radikalismiin voidaan katsoa sisältävän monia erilaisia ja keskenään jopa vastakkaisia asennetyyppejä. Puhutaan poliittisesta radikalismista, kulttuuri-radikalismista ja taloudellisesta radikalismista jne. Jos käytämme vielä käsi-tettä äärimmäisyysasenne, sisältyisivät luetteloon vielä esim. sellaiset asen-netyypit kuten äärimmäinen liberalismi, äärimmäinen isolationismi, jyrkkä autoritaarisuus — teoreettisesti katsoen mistä tahansa tilastollisesti yleisestä asennemuodosta joko sisällön tai voimakkuuden tai molempien suhteen poik-keava tyyppi. Tutkimuksen avulla voitaisiin kenties tulevaisuudessa vastata kysymykseen, kuinka paljon ja minkälaisia yhteisiä sosiaalisia tai psykologisia tuntomerkkejä on kaikenlaisten asenneäärimmäisyyksien kannattajilla. Niinpä olisi tutkittava lähemmin, ovatko äärimmäisen voimakkaat mielipiteet

¹ Tämän tutkimuksen empiiriset tulokset, erikseen mainittuja kohtia lukuunotta-matta, on laskettu vv. 1959—1960 Yhteiskunnallisen Korkeakoulun Tutkimuslaitoksen perusaineistosta, joka käsittää kaksiasteisen otoksen Suomen 10—29 ikäisestä väestöstä. Tätä tutkimusta varten on perusaineistosta erotettu ikäluokat 23—29. Yksityiskohtaiset tiedot perusaineistosta, haastattelujen suorittamistavasta ja tilastollisesta luotettavuudesta on ilmoitettu teoksissa *Työläisnuorison harrastustoiminta*, Helsinki: Kustannusosake-yhtiö Tammi 1956, sekä *Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne*, Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö 1958. Kummankin teoksen tekijät ovat Erik Allardt, Pentti Jartti, Faina Jyrkilä ja Yrjö Littunen. Käsikirjoituksen tarkistuksessa olen saanut apua seu-raavilta henkilöiltä: Esko Aaltonen, Erik Allardt, Antti Eskola, Risto Härmä, Jaakko Nou-siainen, Pertti Pesonen.

joillekin henkilöille tyypillisiä asenteen ja ongelman sisällöstä riippumatta, ja reagoivatko taas toiset ympäristöönsä tasaisemmin tai heikommin jälleen sisällöstä tai ongelmasta riippumatta. Toinen kysymys on, että ei ole täysin selvillä, missä määrin ja minkälaiset henkilöt itse kokevat esim. vasemmisto-radikaalisen asennoitumisensa nimenomaan äärimmäisyysasenteena. Eräs tapa selvittää näitä laajoja teoreettisia ongelmia on ottaa käsiteltäväksi yksi esiintyvä asennemuoto ja tarkastella sen edellytyksiä ja yhteyksiä muihin tekijöihin. Tässä tutkimuksessa on rajoitettu poliittiseen radikalismiin. On sekä yleisen kielenkäytön että teoreettisen käsitteen mukaista sanoa, että poliittinen radikalismi sekä Suomen että monien muiden maiden yhteiskunnallisessa elämässä ilmenee yleisimmin kommunismin kannatuksena. Määrittelemme radikalismiin operationaalisesti tässä tapauksessa kommunismin kannattamiseksi valtiollisessa elämässä, täsmällisemmin sanottuna Suomen Kansan Demokraattisen Liiton ehdokkaiden äänestämiseksi eduskuntavaaleissa. Tämä operationaalinen määritelmä on tietenkin aikaan ja kulttuurimuotoon sidottu: esim. kommunistisessa yhteiskunnassa radikalismiksi määriteltäisiin sen yhteiskuntamuodon kannalta äärimmäisyysmuotoinen asennoituminen. S. M. Lipset (1960) puhuu »ekstremismistä», joka käsitteenä peittää kaikki poliittiset äärimmäisyysuunnat. Tässä käsiteltävä poliittinen suuntaus, radikalismi, on vain yksi muoto poliittista äärimmäisyysasennetta. Muita muotoja olisivat esim. äärimmäinen konservatiivisuus, politisoitu etnosentrismi (»kiihkosuomalaisuus» tai »kiihkoruotsalaisuus») sekä politisoitu autoritaarisuus (diktatuurin kannatus). Kuten näistä esimerkeistä ilmenee, voi äärimmäisyysasenne koskea monenlaisia asenneulottuvuuksia, jotka voivat olla toisistaan enemmän tai vähemmän riippuvaisia. Määrittellessämme radikaalin vasemmistosuuntaiseksi ekstremistiksi voimme silti pitää periaatteessa mahdollisena, että hän esim. autoritaarisuuden suhteen sijoittuu yhtä jyrkkään äärimmäisyyteen kuin oikeistosuuntainen ekstremisti.

Kommunismi on erikoislaatuinen radikalismiin purkautumismuoto. Se sisältää kovin erimuotoisia ja jopa keskenään ristiriitaisia arvoja, jotka vetoavat moniin ihmistyyppeihin. Kommunistit tähdentävät jatkuvasti varattomien tai muuten vaikeassa asemassa olevien yhteiskuntaryhmien ongelmia, he arvostelevat väsymättä parempiosaisten välinpitämättömyyttä ja virallisen yhteiskunnan jäykkyyttä epäkohtien korjaamisessa. Kommunistisen sanoman tai propagandan tämä hädästä kertova puoli on vaikuttavaa kuultavaa kaikille jotka eivät ole yhteiskunnan ongelmista tietämättömiä. Kuten epämiellyttäviä tietoja yleensäkin, vastaanotetaan kommunistinen yhteiskuntakritiikki joko tunnustamalla sen asiallinen oikeutus tai torjumalla se pois tajunnasta vakiintuneille käsityksille hankalana havaintokenttänä.² Toisaalta

² Erik Allardt (1960, I, 105) esittää otaksunan, jonka mukaan varakkaat henkilöt varsinkin köyhissä yhteiskunnissa tarvitsevat henkisen puolustusmekanismin voidakseen

vallitsee eräässä tärkeässä suhteessa jyrkkä vastakohtaisuus kommunistien ja muiden, laajojakin muutoksia kannattavien uudistajien välillä. Kun kommunistinen liike tulkitsee päämääränsä, »proletariaatin diktatuurin» (Suomen Kommunistisen Puolueen XI Edustajakokous, Helsinki 29. 5.—2. 6. 1957, 1957, 82—83) siten, että se lopulta merkitsee kilpailevia ideologioita edustavien ryhmien tarpeettomuutta, näkevät nämä muut ryhmät kommunismin vaarana yhteiskunnan toiminnan jatkuvuudelle.

Radikalismilla ei ole yksistään poliittinen mielenkiintonsa vaan myös teoreettinen. Radikalismi on poikkeamista yhteisön toimintasäännöistä tai arvoista. Näin määriteltynä se on erityisen mielenkiintoinen rajatapaus uudistavan, yhteiskunnan kiinteyttä edistävän poikkeavuuden ja hajoittavan, yhteiskunnan kiinteyttä höllentävän poikkeavuuden välillä. Jotta yhteiskunta tai mikä tahansa yhteisö voisi säilyä ja jatkaa toimintaansa, on sen jäsenten tunnettava yhteenkuuluvaisuutta yhteisöä kohtaan, samastuttava sen perusarvojen kanssa. Toisaalta yhteisön sisäiset ja sen ulkopuoliset olosuhteet muuttuvat jatkuvasti ja tämä muutos vaatii myös yhteisön jatkuvasti tarkistamaan toimintaohjelmaansa ja pysyvempiäkin perusarvojaan. Uudistus puolestaan lähtee aina alkuun vain siten että yhteisössä toimii pieni uudistusta ajava vähemmistö. Uudistava ryhmä, määritelmänsä mukaan, ei samastu yhteisön perusarvoihin, vaan vieraantuu niistä. Toisaalta jos vieraantuminen saa kyllin jyrkkiä muotoja ei voida enää puhua uudistamisesta vaan yhteisön hajoittamispyrkimyksestä.³ Juuri tässä suhteessa radikalismi on sosiaalisen elämän jatkumisen ja muuttumisen ymmärtämisessä perustavan tärkeä. Mikä ta-

sallia itselleen aineellista hyvää samalla kun osa väestöä elää puutteessa. Tähän voitaisiin lisätä, että eräs tällainen puolustusmekanismi laji voisi olla epäkohtien unohtaminen ja vihamielinen suhtautuminen kaikkiin, jotka niitä »kaivelevat esille». Näin voitaisiin esim. selittää se, että vasta varsin myöhään herättiin korjaamaan 1800-luvulla lisääntyneen tilattoman loisiväestön asemaa Suomessa (Waris 1948, 314—318). Irtaimen väestön määrä maassa oli v. 1895 peräti 35 % (Piirainen 1958, 17), mutta silti ryhdyttiin uudistukseen vasta kansalaissodan jälkeen v. 1918.

³ 'Uudistavana' voisimme pitää sellaista poikkeavuutta, jonka ohjelmaan kuuluu entisen toimintamuodon tai arvon hävittäminen sekä korvaaminen uudella. 'Hajoittavaa' olisi sellainen poikkeavuus, jossa hävitettäviä muotoja tai arvoja ei pyritä korvaamaan uusilla (esim. nihilismin ja anarkismin tyyppiset ilmiöt) tai jossa uusi muoto tulisi heikentämään yhteisön toimintakykyä (esim. pyrkimys kilpailevien ideologioiden tukahduttamiseen toteutuessaan vähentäisi yhteiskunnan joustavuutta ja lamauttaisi uudistavia voimia). Radikaalinen liike voi ilmetä sekä uudistavana että hajoittavana poikkeavuutena, olosuhteista riippuen. Niinpä kommunistit valtaan päästyään ja siten muututtuaan poikkeavasta ryhmästä vallitsevaksi sallivat kilpailevia ideologioita joissakin maissa enemmän, joissakin maissa vähemmän. Näyttää siltä, että ainakin taiteessa ja tieteessä on ideologisen liikkumatilan laajeneminen hyvin nopeasti lisännyt kommunistisen yhteisön toimintakykyä. Malliesimerkkinä tästä on kuvaamataiteen, kirjallisuuden, filmin ja yhteiskuntatieteiden nousu 1950-luvun Puolassa osittaisen ideologisen vapautumisen seurauksena.

hansa poikkeavuusmuoto on mielenkiintoinen tässä suhteessa, mutta radikalismi on sosiaalisen muutoksen kannalta varsin erikoislaatuinen poikkeavuuden muoto. Radikalismi on ohjelmallista poikkeamista yhteiskuntajärjestyksestä tai sitä säätelevistä arvoista. Ohjelmallisuus merkitsee sitä, että radikaali ei löydä ratkaisuaan esim. poistumalla siitä yhteisöstä, jonka perusarvoista hän tuntee poikkeavansa. Kun radikalismi ilmenee koko yhteiskunnan tasolla, ei eroamismahdollisuutta tai poistumismahdollisuutta jo käytännöllisistäkään syistä usein ole. Tästä seuraa, että vaikka radikalismi koskee peräti koko yhteisön olemassaoloa tai sen perimmäisiä arvoja, se ei poikkeavuutena voi olla samalla tavalla ehdoton yksityisen henkilön kohdalla kuin esim. poikkeavuus pienessä ryhmässä, josta eroaminen on helppoa. Suuressa yhteisössä »radikaalit» ei ole yhtenäinen ryhmä, joka koostuisi samanlaisista ja yhtä jyrkistä yksilöistä. Niinpä SKDL:n äänestäjäkunnan ja kommunistienkin edustamien asenteiden keskuudessa voidaan havaita myös varsin konservatiivisia suuntauksia. Toisinaan tähän yhdistyy tiedollisten kontaktien puute eri asteisena eri osaryhmissä (vrt. Siikala 1960, 96–97). Näin on myös mielekästä vertailla eri olosuhteissa eläviä radikaaleja ja heidän vieraantumisensa astetta.

Aineisto

Tutkimus perustuu aineistoon, josta on aikaisemmin julkaistu mm. nuorison harrastusmuotoja käsittelevä teos (Allardt, Jartti, Jyrkilä ja Littunen 1958). Aineisto käsittää kaikkiaan 1578 haastattelua, jotka suoritettiin vuonna 1955. Haastateltavat muodostavat tilastollisen näytteen koko Suomen väestön ikäryhmistä 10–29. Kun tässä tapauksessa analysoidaan ainoastaan äänestäneitä ikäluokkia, muodostuvat aineistomme ikärajoiksi 23–29. Näyte on ns. kaksiasteinen otos siten, että ensin on Suomen kunnista otettu näyte (kaikkiaan 92 kuntaa), minkä jälkeen kunkin kunnan mainituista ikäluokista on otettu alanäyte henkikirjojen perusteella. Lähempi kuvaus aineistosta ja otannasta on esitetty aikaisemmin julkisuudessa (Allardt, Jartti, Jyrkilä ja Littunen 1958).

Kysymyksiä, joihin tämän tutkimuksen poliittista asennoitumista koskevat tiedot perustuvat, oli kaksi. Ensiksi kysyttiin: »Äänestittekö viime eduskuntavaaleissa?» Tällä tavalla haluttiin ensiksikin erottaa pois ne, jotka eivät oman ilmoituksensa mukaan olleet äänestäneet viime eduskuntavaaleissa. Niiltä, jotka ilmoittivat äänestäneensä, kysyttiin: »Olisitteko halukas tämän tutkimusaineiston tilastollista käsittelyä varten sanomaan, mitä puoluetta äänestitte?» Vaihtoehdot, joihin haastattelija merkitsi vastauksen, olivat seuraavat: kansandemokraatteja (SKDL), sosialidemokraatteja, maalaisliittoa, muuta porvarillista puoluetta, ei muista, ei halua sanoa.

Taulukko 1. Alle 30 ikäisten äänioikeutettujen miesten ja naisten äänestysaktiivisuus ja puolueen valinta heidän oman selostuksensa mukaan.

	Miehet	Naiset
SKDL	10	10
Sosialidemokraatit	19	18
Maalaisliitto	19	14
Muut porvarilliset	11	15
Ei ilmoita puoluetta	28	30
Ei äänestänyt, ei muista	13	13
	100	100
	(285) ¹	(288) ¹

¹ Sulkeissa () esiintyvät luvut ovat haastateltujen henkilöiden lukumääriä.

Äänioikeutettujen miesten ja naisten äänestysaktiivisuus tämän aineiston ikäryhmissä (23—29) ja puolueen valinta on esitetty taulukossa 1.

Äänestäneitten jakautuma taulukossa 1 osoittaa, että suhteellisen suuri osa haastateltavista, lähes kolmannes, oli jättänyt ilmoittamatta haastattelijalle puolueen, jota oli äänestänyt. Taulukko 2 osoittaa, että äänestämänsä puolueen ilmoittamatta jättäminen on kaikkein yleisintä työväestön kohdalla. Voidaan ajatella, että puoluettaan ilmaisemattomat ovat suurelta osalta sellaisia, jotka epäröivät kummankin työväenpuolueen välillä. Eskola (1960) osoittaaakin, että puoluettaan ilmaisemattomat sijoittuvat monilta yhteiskunnallisilta asenteiltaan tunnustautuneiden kansandemokraattien ja tunnustautuneiden sosialidemokraattien väliin.

 Taulukko 2. Alle 30 ikäisten äänioikeutettujen miesten ja naisten äänestysaktiivisuus ja puolueen valinta eri yhteiskuntaluokissa.¹

	Miehet			Naiset		
	Työväestö	Keski-luokka	Maanviljelijät	Työväestö	Keski-luokka	Maanviljelijät
SKDL	16	3	2	16	5	2
Sosialidemokraatit	24	20	5	18	23	7
Maalaisliitto	5	11	64	7	6	54
Muut porvarilliset	8	27	1	3	31	13
Ei ilmoita puoluetta	34	19	20	38	25	17
Ei äänestänyt, ei muista ..	13	20	8	18	10	7
	100	100	100	100	100	100
	(160)	(64)	(61)	(136)	(106)	(46)

¹ Työväestöön luokiteltiin käsityön, liikenteen ja teollisuuden työntekijät, sekatyömiehet, maa- ja metsätöläiset ja palveluelinkeinojen työntekijät. Maanviljelijöiden luokkaan ryhmiteltiin viljelmien omistajat, näiden pojat ja tyttäret (jos pääasiallinen elatus tilasta), kalastajat ja maatalouden työnjohtajat. Keskiluokkaan tulivat toimihenkilöt, virkailijat, opettajat, virkamiehet ja johtavassa asemassa tai yrittäjinä toimivat.

Puoluettaan ilmaisemattomien melko suuri suhteellinen lukumäärä aiheuttaa aineiston tulkinnessa sen rajoituksen, että radikaaleiksi määriteltyjen ryhmään tässä tapauksessa kuuluvat vain julkisesti tunnustautuvat. Tämä on

sinänsä varsin tarkoituksenmukainen rajoitus, joskin olisi kiinnostavaa vertailla myös tunnustautumattomia radikaaleja, sikäli kuin se teknillisesti olisi mahdollista. Joka tapauksessa on selvää, että esitettävät suhdeluvut eivät ilmaise luotettavia keskiarvonluontoisia tietoja väestön äänestysratkaisusta, mutta tähän ei ole tutkimuksemme tarkoitukseen. Tarkoitus on selvittää niitä tekijöitä, joista radikalismiin suuntautuminen ensimmäisinä täysi-ikäisyyden vuosina riippuu.

Poliittinen radikalismi ja tiedollinen aktiivisuus

Poliittisessa sosiologiassa on monin tavoin kiinnitetty huomiota siihen, että radikalismiin ja nimenomaan kommunismin esiintyminen on riippuvainen tiedollisten kontaktien määrästä ja laadusta. Kommunismin kannatusta on tarkasteltu tiedollisen eristyneisyyden ja toisaalta tiedollisten yhteyksien suhteen eri asemilla olevilla alueilla ja erityyppisissä ryhmissä. Käsitteet käyvät moneen suuntaan. Eräät havainnot osoittavat, että kommunismin kannattaminen liittyy usein tiedolliseen eristyneisyyteen, esim. (Allardt 1956, 48) toisista yhteiskuntaluokista. Toisaalta mainitaan haastattelututkimuksia (Allardt 1960, II, 135), joiden mukaan kommunistiäänestäjät ovat erityisen aktiivisia poliittisten katsausten lukijoita. Vielä eräänä näkökohdantana esitetään tietoja, jotka osoittavat tiedollisen aktivoitumisen lisäävän radikalismia eristyneillä alueilla. Tunnettu esimerkki on Lähi-Idän varaton väestö, joka toisen maailmansodan päättymiseen saakka oli pysynyt poliittisesti verraten passiivisena mutta joka länsivaltojen tiedotusaineiston vaikutuksesta vähitellen omaksui vasemmistoradikaalisia mielipiteitä. Tiedotajien tarkoituksena oli vahvistaa paikallisen väestön tietoja länsimaisesta demokratiasta mm. kuvailemalla Yhdysvaltojen korkeata elintasoja ja yhteiskunnallista vapautta. Väestöön tämä vaikutti kuitenkin siten, että se vertailuja tehtyään tuli entistä tyytymättömämmäksi omiin oloihinsa ja omaksui radikaalisia asenteita.

Käsiteltävän aineiston puitteissa on mahdollista valottaa ongelmaa yksityistapauksiin perustuvan tilastoaineiston perusteella. Toisin sanoen aikaisempien alueellisten tarkastelujen sijasta voidaan tässä ryhmittää kukin yksityinen äänestäjä eri luokkiin sen mukaan, kuinka suurta tiedollista aktiivisuutta hän on osoittanut ja toisaalta, minkälaisen äänestysvalinnan hän on tehnyt. Tiedollista aktiivisuutta mittaa erityinen kokoava asteikko, joka perustuu seuraaviin tietoihin: haastateltavan päivässä sanomalehtien lukemiseen käyttämä keskimääräinen aika, vastaavasti radion kuuntelemiseen käyttämä keskimääräinen aika, esitelmien kuunteleminen radiosta, aikakauslehtien lukeminen ja vuoden aikana luettujen kirjojen määrä.

Taulukko 3. Alle 30 ikäisten äänestäjien tiedollinen aktiivisuus¹ ja valinta kansandemokraattien sekä sosialidemokraattien² välillä.

Äänestysvalinta	Tiedollisen aktiivisuuden asteikko			
	Aktiiviset		Passiiviset	
	+++++	---++	----+	-----+
Kansandemokraatit	31	41	50	50
Sosialidemokraatit	69	59	50	50
	100	100	100	100
	(29)	(32)	(38)	(12)

¹ Asteikko perustuu seuraaviin tietoihin: sanomalehtien lukemiseen käytetty aika päivässä, radion kuuntelemiseen käytetty aika päivässä, esitelmien kuunteleminen, aikakauslehtien lukeminen ja kirjojen lukeminen vuoden aikana.

² Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Vasemmistoradikalismien ja tiedollisen aktiivisuuden välistä riippuvuutta kuvaava tilastotieto on esitetty taulukossa 3. Tästä kuten muistakin taulukoista analyysissämme on jätetty pois muita kuin työväenpuolueita äänestäneet. Tämä ratkaisu perustuu siihen näkökohtaan, että valinta työväenpuolueiden ja muiden puolueiden välillä on suuressa määrin riippuvainen yhteiskuntaluokasta. Yhteiskuntaluokkaan kuulumisen puolestaan on lisätekijä, joka pelkän radikaalisuusasenteen tarkastelussa on syytä pitää vakiona. Kuten taulukko 2 edellä osoitti, on kansandemokraattien kannatus äärimmäisen harvinaista työväestön ulkopuolella, joten muiden kuin työväenpuolueiden ottaminen mukaan analyysiin toisi teemamme kannalta ulkopuolisia tekijöitä tarkasteluun. Tulokset on tilastoitu tarkistuksen vuoksi myös siten, että kaikkien puolueiden äänestäjäkunta on mukana. Näitä tietoja ei kuitenkaan esitetä tässä selostuksessa, lukuunottamatta niitä kohtia, joissa tulokset ovat ristiriitaisia työväenpuolueisiin perustuvan analyysin kanssa.

Taulukko 3 osoittaa, että tiedollinen passiivisuus on yhteydessä vasemmistoradikalismien kanssa. Passiivisille on merkitsevästi yleisemmin ominaista kansandemokraattien kannattaminen kuin aktiivisille. Vallitsevasta poliittisesta perusmuodosta poikkeavien passiivisuus olisi itsestään selvä sellaisissa yhteiskunnissa, joissa joukkotiedotusvälineiden hallinta olisi yksinomaisesti yhden puolueen tai mielipidesuuntauksen käsissä. Näin ei ole laita suomalaisessa yhteiskunnassa. Tosin on todettava, että esim. vasemmistoradikaalisten sanomalehtien taloudellinen asema on heikompi kuin monien porvarillisten lehtien, joille on kasautunut valtaosa mainonnan liikevaihdosta. Mutta tässä suhteessa ei ole sanottavaa eroa kansandemokraattisten ja sosialidemokraattisten lehtien välillä. On ilmeistä, että kansandemokraattisilla aatteilla on samat tai ainakin määrällisesti samanarvoiset mahdollisuudet tulla kuulluiksi väestön keskuudessa kuin sosialidemokraattisilla.

Tässä yhteydessä on muistettava, että monet oikeistonkin äärimmäisyysliikkeet, esim. kansallissosialismi ja fascismi, ovat ainakin jossakin määrin

jääneet vaille kannatusta tiedollisesti aktiivisemmän väestön osan parissa. Mainitut kaksi poliittista suuntausta saivat ensi sijassa tukensa pikku porvaristolta, joka muuhun oikeistomieliseen väestöön verrattuna oli tiedollisesti eristyneintä ja passiivisinta. Kornhauser (1959, 183—185) osoittaa tilastollisesti, että joskin älymystö on muita yhteiskuntaryhmiä aktiivisemmin mukana *k a i k i s s a* poliittisissa liikkeissä, myös totalitaarisissa, on heidän osallistumisensa totalitaariisiin liikkeisiin selvästi vähäisempää kuin demokraattisiin.

Eri tutkimusten nojalla (Adorno 1950, Eysenck 1954) tiedetään, että vasemmisto- ja oikeistoradikalismi ovat yhteydessä ns. autoritaariseen persoonallisuustyyppiin. On kiinnostavaa havaita, että autoritaarisen persoonallisuustyyppin eräitä peruspiirteitä ovat tiedon ja tieteellisyyden halveksiminen ja eräänlaisen mystillisyyden ihannoiminen. Autoritaarinen persoonallisuus ei halua tietoja tai niiden pohdintaa keskustelujen muodossa, vaan »toimintaa» ja »voimakkaita johtajia, joihin voi luottaa». Adornon ja Eysenckin tutkimustulokset rinnastettuina taulukon 3 antamaan tietoon viittaavat siihen, että radikaalien tiedollinen eristyminen ei ole pakon sanelema, olosuhteiden heille säätämä tilanne, vaan heidän oman motivaationsa ohjaama tulos. Joutuminen eristyneisiin olosuhteisiin joko alueellisesti tai ryhmään kuulumisen nojalla voi tietenkin voimistaa tätä motivaatiota.

Vasemmistoradikaalien tiedollisella passiivisuudella on Suomen olosuhteissa juurensa jo koulunkäynnissä. Päinvastoin kuin esim. amerikkalaisessa kulttuurissa ovat suomalaiset radikaalit tyypillisesti kouluja käymätöntä väkeä. Kun yhteiskuntaluokan ja koulunkäynnin välillä on selvä yhteys, voitaisiin päätellä, että kouluja käyneiden osoittama radikalismien vieroksuminen johtuisikin vain heidän luokkasamastumisestaan. Aineistomme ei kuitenkaan tue tätä käsitystä. Tarkistuksen vuoksi laskettiin radikalismien kannatus pelkästään työväestön parissa, siis jättämällä muiden yhteiskuntaluokkien jäsenet pois laskuista. Tämä rajoitettu vertailu osoitti, että enintään kansakoulua käyneet työväestön jäsenet äänestivät yleisemmin kansandemokraatteja kuin enemmän kouluja käyneet. Vertailu on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. *Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien koulunkäynti ja valinta kansandemokraattien ja sosialidemokraattien¹ välillä.*

Koulunkäynti	% äänestää kansandemokraatteja	
enintään kansakoulu	44	(82)
enemmän kuin kansakoulu	38	(29)

¹ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Tiedollisen aktiivisuuden yksityisten muotojen yhteyttä kansandemokraattien kannatukseen on esitetty taulukoissa 5 ja 6. (Tarkastelu on edelleen ra-

joitettu työväestöön, jotta luokkasamastuminen ei vaikuttaisi tuloksiin. Työväestön ulkopuolelta tulee tosin niin pieni määrä työväenpuolueiden kannattajia, ettei se tässä aineistossa olisi merkinnyt suuria.)

Taulukko 5. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien lukemisharrastus ja valinta kansandemokraattien ja sosialidemokraattien¹ välillä

Lukemisharrastus	% äänestää kansandemokraatteja	
lukee lehtiä yli puoli tuntia päivässä	35	(46)
lukee lehtiä enintään puoli tuntia päivässä	47	(55)
ei lue joka päivä sanomalehtiä	55	(9)
lukee yli kolme kirjaa vuodessa	33	(43)
lukee enintään kolme kirjaa vuodessa	47	(51)
ei ilmoita lukeneensa	56	(16)
sanomalehtiä	44	(100)
kuvalehtiä	24	(21)
lukemistoja	39	(61)
naisten lehtiä	48	(21)
muuta lehtiä	33	(24)
ei mitään lehtiä	43	(7)

¹ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Taulukko 5 osoittaa yksityiskohtaisesti, miten lukemisharrastusten voimakkuus ja kansandemokraattien tukeminen ovat toisistaan kääntäen riippuvaisia. Näemme, että kansandemokraatteja äänestävien suhteellinen lukumäärä on suurin niiden keskuudessa, jotka eivät lue joka päivä sanomalehtiä ja taas pienin niiden keskuudessa, jotka lukevat lehtiä keskimääräistä enemmän. Vastaavasti on kansandemokraatteja äänestäneitä suhteellisesti eniten niiden keskuudessa, jotka ilmoituksensa mukaan eivät ole lukeneet yhtään kirjaa »viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana», ja vähiten radikaaleja on taas niiden keskuudessa, jotka ilmoittivat lukeneensa keskimääräistä enemmän kirjoja vastaavana aikana.

Aineistossamme ei valitettavasti ole tietoja kirjallisuusharrastuksen laadusta, tosin sanoen siitä, minkälaisia kirjoja luetaan. Tämä olisi oma mielenkiintoinen tutkimuskohteensa. Taulukko 5 sisältää tosin tietoja luettujen lehtien laadusta rinnastettuina äänestämiseen, mutta näistä tiedoista ei ole pääteltävissä, minkä lehtityypin lukeminen »aiheuttaisi» tämän tai tuon äänestysratkaisun. Kun esim. näkyy, että kuvalehtiä lukevien joukossa on selvästi vähemmän kansandemokraatteja äänestäneitä kuin muiden lehtien lukijoiden joukossa, ei siitä voida päätellä, että tämä lehtityyppi olisi erityisesti omiaan vierottamaan radikaalisesta poliittisesta ajattelutavasta. Sen sijaan voidaan sanoa, että poliittisilla radikaaleilla ei ole kenties heidän mielestään kuvalehteä tarjolla, ja näin he eivät ole tämän lehtityypin harrastajia.

Taulukko 6. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien kiinnostus eri radio-ohjelmiin ja valinta kansandemokraattien ja sosialidemokraattien² välillä

Radio-ohjelmat ¹	% äänestää kansandemokraatteja	
kuuntelee viihdemusiikkia	46	(68)
ei kuuntele	37	(43) *
kuuntelee sävellahja-lähetystä	44	(76)
ei kuuntele	40	(35) *
kuuntelee konserttimusiikkia	33	(18)
ei kuuntele	44	(93)
kuuntelee aamukahvi-lähetystä	43	(87)
ei kuuntele	42	(24) *
kuuntelee tilkkuvakka-lähetystä	45	(33)
ei kuuntele	41	(78)
kuuntelee urheilukilpailuja	42	(92)
ei kuuntele	42	(19)
kuuntelee tietokilpailuja	45	(73)
ei kuuntele	37	(38) *
kuuntelee kuunnelmia	46	(61)
ei kuuntele	38	(50) *
kuuntelee työmiehen tunti-lähetystä	46	(84)
ei kuuntele	30	(27)
kuuntelee metsäradio-lähetystä	45	(89)
ei kuuntele	32	(22)
kuuntelee maamiehen tunti-lähetystä	44	(27)
ei kuuntele	42	(84)
kuuntelee STT:n uutisia	44	(63)
ei kuuntele	40	(48) *
kuuntelee esitelmää	40	(58)
ei kuuntele	45	(53)
kuuntelee sosiaalista kirjelaatikkoa	38	(78)
ei kuuntele	52	(33)
kuuntelee kielten opetusta	—	(6)
ei kuuntele	44	(105)
kuuntelee jumalanpalveluksia	30	(63)
ei kuuntele	58	(48)

¹ Katkaisupisteet eivät ole samat eri ohjelmien kohdalla; * merkittyihin 'ei kuuntele' ryhmiin sisältyvät myös ne, jotka kuuntelevat silloin tällöin.

² Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Taulukko 6 sisältää eri radio-ohjelmien harrastuksen ja kansandemokraattien kannatuksen vertailun. Tämä osoittaa osittain samaa suuntaa kuin edellisessä taulukossa esitetty lukemisharrastusten ja radikalismien kannatuksen

väläinen vertailu. Näyttää kuitenkin siltä, että ajanvieteohjelmat muodostavat poikkeuksen siihen tiedollisesti passiivisten radikaalien kokonaiskuvaan, jonka olemme edellisissä taulukoissa havainneet. Taulukossa 6 on tarkastelun kohteena kaikkiaan 16 radio-ohjelmaa. Näistä viiden ohjelman harrastuksen puute näyttää olevan yhteydessä lisääntyneen radikalismien kanssa. Yleisimpänä suuntana näyttää olevan radio-ohjelmien harrastuksen ja radikalismien kannatuksen välinen riippumattomuus, toisin sanoen passiiviset radion kuuntelijat eivät näytä olevan sen yleisemmin radikaaleja kuin aktiiviset. Tämä tulos on varsin mielenkiintoinen siinä suhteessa, että se osoittaa erään joukkotiedotusvälineen olevan erikoisasemassa. Radio onkin uusien ideoiden levittäjänä toimintatavaltaan erilainen kuin lehdet tai kirjat. Radio-ohjelmien kuunteleminen ei vaadi harrastajaltaan samanlaista omaehtoista aktiivisuutta tai ponnistusta kuin lukeminen. Tässä suhteessa on epäilemättä suuriakin eroja eri ohjelmatyyppeiden välillä. Mutta onkin merkillepantavaa, että juuri erityistä ponnistusta vaativien radio-ohjelmien kohdalla (konserttimusiikki, esitelmät, vieraat kielet, lakitekstiä sisältävä sosiaalinen kirjjelaa-tikko) passiiviset ilmenevät yleisesti radikaaleiksi.

Jumalanpalvelusten kuuntelu on oma erikoistapauksensa, jonka kohdalla ilmenevät erot eivät heijasta erityisesti radio-ohjelmien merkitystä, vaan uskonnon aatteellisesti tärkeitä sanomaa sinänsä. Kuten on odotettavissakin, esiintyy uskonto jyrkkänä vedenjakajana vasemmistoradikaalien ja muiden välillä. Kun kommunismin sanoma on uskonnolle vierasta, on ymmärrettävää, että kommunismin kannatus on merkitsevästi yleisempää jumalanpalveluksia kuuntelemattomien kuin kuuntelevien keskuudessa. Yllätys on pikemminkin se, että tässäkin kohdassa ei ideologinen muuri ole läheskään läpipääsemätön. Vaikka taulukossa on tarkasteltu vain työläisäänestäjiä, on näiden keskuudessa kolmannes jumalanpalveluksia kuuntelevista ilmoittanut äänestäneensä kansandemokraatteja. Vaikka kulttuurimme sanotaan monessa suhteessa maallistuneen, on kirkko tai uskonto näköjään silti eräänlaisena tiedollisena ja ideologisena yhdyssiteenä poliittisten vastaryhmien välillä.

Tämän luvun kokoava tulos siis on, että tiedollinen passiivisuus on yhteydessä poliittisen vasemmistoradikalismien kannatukseen. Tämä osoitettiin ensin yleisellä useista kysymyksistä kootulla asteikolla, jonka rinnastaminen kansandemokraattien äänestämiseen osoitti, että tiedollisesti vireät henkilöt ovat tilastollisesti harvemmin vasemmistoradikaaleja kuin passiiviset. Lähemmässä tarkastelussa havaitsimme, että tämä yleinen sääntö pitää erityisen selvästi paikkansa kirjojen ja lehtien lukemiseen nähden, ja osittain myös radio-ohjelmien seuraamiseen nähden. Yleisesti voimme siis todeta, että tiedollisesti eristyneet henkilöt ovat yleisemmin radikaaleja kuin tiedollisesti aktiiviset henkilöt. Tätä tulosta tulkittaessa joudutaan ensin sen kysymyksen eteen,

voidaanko tiedollista eristyneisyyttä pitää radikalismien suoranaisten edellytyksenä. Aikaisemmin mainitut alueelliset tutkimukset viittaavat tähän suuntaan. Niistähän ilmenee, että esim. Suomen oloissa kansandemokraattien äänimäärät ovat yleensä korkeat sellaisissa kunnissa, joissa väestö on tietoliikenteen kannalta (esim. maantieteellisten tekijöiden vuoksi) eristettynä muusta maailmasta (Allardt 1956, 48–49). Tähän liittyy muitakin tekijöitä, lähinnä sosiaalipsykologisia. Tiedollinen eristyneisyys näet liittyy usein sosiaaliseen vieraantumiseen; niinpä ryhmänsä hylkäävät yksilöt ovat usein tiedollisestikin eristyneitä, lamaantuneita. Pienryhmätutkimukset koetilanteissa osoittavat yleisesti, että ne jäsenet, jotka ryhmä on hylännyt ja torjunut luotaan, muuttuvat yleensä joko passiivisiksi tai vihamielisiksi. Poliittinen radikalismi on ilmeisesti useinkin yhdistelmä sekä passiivisuutta että vihamielisyyttä, aggressiota. Eräät vasemmistoradikaalien keskuudessa suoritettavat psykologiset ja psykiatriset tutkimukset (esim. Almond 1954) vahvistavat tämän. Näiden tutkimusten mukaan vasemmistoradikaalit tuntevat yleensä olevansa yhteiskunnan hylkäämiä. Tämä vieraantumisen tunne saattaa olla peräisin jostakin ulkonaisesta onnettomuudesta tai epäkohdasta, mutta se voi myös johtua psyykkisistä tekijöistä, esim. älyllisestä vajavuudesta tai sielullisista häiriöistä. Mutta olivatpa vieraantumisen syyt sisäisiä tai ulkoisia, on passiivisuus niiden eräs tyypillinen seuraus. Näin voidaan eri lähteistä saatujen tietojen nojalla yhtäpitävästi päätellä, että havaittu yhteys tiedollisen eristyneisyyden ja radikalismien välillä on ilmausta laajemmasta yleisemmästä yhteiskunnallisesta vieraantumisesta.

Poliittinen radikalismi ja yhteisöihin osallistuminen

Esitetyt tutkimustulokset poliittisten radikaalien tiedollisesta eristyneisyydestä eivät erinomaisen hyvin vastaa sitä klassillista kuvaa, joka meillä on yleensä mielessä käsitteen radikaali yhteydessä. Äärimmäisyysuuntien odotetaan yleensä merkitsevän jotain rajua, jyrkkää voimaa pikemminkin kuin lamaantumista tai eristymistä. Esiintyykö tämän tiedollisen eristymisen lisäksi myös sosiaalista? Vai syntyykö radikalismi, niin kuin usein oletamme, yhteisön aktiivisimman kärkijoukon keskuuteen? Ovatko radikaalit siis yksinäisiä vai ryhmäihmisiä?

Ihmisen liittymistarve nykyaikaisessa yhteiskunnassa purkautuu lähinnä kolmessa päämuodossa: epävirallisina ystävyysuhteina, virallisena järjestötoimintana ja ideologisena samastumisena. Näiden päätyyppien välillä esiintyy lisäksi monenlaisia välimuotoja; esim. poikasakki saattaa epävirallisesta ystävyysryhmän muotoisesta alusta laajetessaan vähitellen virallistua kerhoksi tai yhdistykseksi, saada kirjoitettuja sääntöjä, virallisesti valittuja johtajia jne. Näiden rajojen tekeminen ei ole kovin tärkeää tässä yhteydessä,

kun otetaan huomioon, että osallistuminen on todettu kasautuvaksi. Toisin sanoen, esim. ne henkilöt, jotka ovat aktiivisia yhdistystoiminnassa, ovat myös ystävyysuhteiltaan aktiivisempia kuin ne, jotka eivät ole yhdistystoiminnassa. Tämä tulos on osoitettu saman aineiston puitteissa, johon tämäkin tutkimusanalyysi perustuu (Allardt, Jartti, Jyrkilä ja Littunen 1958). Käsittelemme seuraavassa kuitenkin tarkistuksen vuoksi epävirallisia ja virallisia osallistumismuotoja erikseen.

Taulukossa 7 on esitetty tieto ystävyysuhteiden laajuuden ja vasemmistoradikalismien välisestä riippuvuudesta. Vasemmistoradikalismi, mitattuna kansandemokraattien kannatuksella, ei ole sen yleisempää ystävyysuhteiltaan eristyneiden kuin muidenkaan keskuudessa. Taulukossa esiintyvä vähäinen ero prosenttiluvuissa tähän suuntaan ei ole tilastollisesti merkitsevää.

Taulukko 7. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien ystävyysuhteiden laajuus ja valinta kansandemokraattien ja sosialidemokraattien¹ välillä

Ystävyysuhteiden laajuus	% äänestää kansandemokraatteja	
enemmän kuin yksi ystävä ²	40	(72)
enintään yksi ystävä ²	46	(39)

¹ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

² Samaa sukupuolta kuin haastateltu itse.

Samansuuntainen tulos havaitaan taulukosta 8, jossa on tutkittu järjestöihin kuulumisen ja radikalismien välistä yhteyttä. Tässäkin eristyneet, toisin sanoen järjestöihin kuulumattomat, osoittavat hiukan yleisempää kansandemokraattien kannatusta, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevää.

Taulukko 8. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien kuuluminen järjestöihin ja valinta kansandemokraattien ja sosialidemokraattien¹ välillä

Järjestötyypit ²	% äänestää kansandemokraatteja		
teknilliset, taiteelliset, harrasteryhmät	8	(13)	} 34 (52)
urheiluseurat	35	(23)	
ammattiyhdistykset	17	(23)	
puoluejärjestöt	55	(20)	
ei järjestöissä			39 (51)

¹ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

² Sama henkilö voi kuulua useampaan kuin yhteen järjestötyyppiin.

Taulukkojen 7 ja 8 tulokset eivät sovi täysin yhteen edellisen tiedollisesta aktiivisuudesta saatujen tulosten kanssa; siinäkin todettiin, että radikalismi oli ominaista tiedollisesti passiivisille henkilöille. Tulos ei myöskään pidä

yhtä niiden teoreettisten ajatusten kanssa, joita eri tutkijat ovat kehittäneet radikalismiin, erityisesti kommunismin sosiaalipsykologisesta taustasta. On esitetty, että eräs radikalismiin ja erityisesti kommunismin kannattamisen edellytys olisi neuroottinen paine. Joillakin henkilöillä yhteiskunnassa on ulkoisia tai sisäisiä vaikeuksia suhteissaan ympäristöön, toisiin ihmisiin ja koko yhteiskuntaan. He tuntevat ikäänkuin jääneensä yhteiskunnan ulkopuolelle, vieraantuneensa siitä. Tähän kehitykseen on puolestaan liittynyt sarja lapsuus- ja nuoruusajan pettymyksiä. Vieraantumisen ja sen mukanaan tuoma neuroottinen paine ilmenisivät sitten passiivisuutena, vetäytymisenä syrjään yhteisöllisistä toiminnoista. Näiden ajatusten tueksi ei ole tähän mennessä ollut käytettävissä suoranaisia tilastollisia vertailuja radikaalien ja kokonaisväestön välillä, joten siinä suhteessa nyt käsillä oleva aineisto on ainoa laatuaan. Almond (1954) on tosin tarkastellut empiirisen aineiston pohjalla neuroottista eristyneisyyttä entisten kommunistipuolueen jäsenten keskuudessa neljässä valtakunnassa, mutta hänellä ei ole ollut käytettävissään vertailuaineistoa, josta olisi käynyt ilmi, ovatko hänen tutkimansa entiset kommunistit neuroottisempia (ja eristyneempiä) kuin asianomaisten maiden asujamisto kokonaisuutena. Sitäpaitsi on mahdollista, että hänen tutkimansa entisten kommunistien ryhmä poikkeaa keskimääräisiltä persoonallisuuden piirteiltään niistä vasemmistoradikaaleista, jotka edelleen ovat pysyneet poliittisessa kannassaan. Ne alueelliset tarkastelut taas, joita eri tutkijat ovat suorittaneet, osoittavat kyllä, että vasemmistoradikalismi on yleisintä alueilla, jotka ovat eristyneitä muusta maailmasta. Mutta tällainen tarkastelu osoittaa vain paikallisen yhteisön sosiaalista tai tiedollista eristymistä laajemmasta yhteiskunnasta; ja on eri kysymys, missä määrin radikaalit yksilöinä oman esim. kommunistisen yhteisönsä sisällä ovat eristyneitä tai passiivisia. Juuri tätä passiivisuutta yksilöinä tarkoittaa esim. Almond puhuessaan kommunistien neuroottisesta eristyneisyydestä. Nyt voidaan kysyä, miksi tuloksemme sopivat yhteen hänen esittämänsä neuroottisen passiivisuuden ajatuksen kanssa tiedollisen passiivisuuden osalta, mutta eivät yhteisöllisen passiivisuuden osalta. Eräs selitys tähän, on tietenkin se, että Almondin aineisto ei koske Suomen olosuhteita, eikä, kuten sanottu, ääri vasemmiston koko äänestäjäjoukkoa. Äärimmäisen vasemmiston kannatus Suomessa on niin yleistä, että se eräillä alueilla ja eräissä yhteiskuntaryhmissä on yleinen talon tapa eikä mikään neuroottisen poikkeavuuden muoto. Tällaisissa olosuhteissa yksilö siis voi sopeutua hyvin lähiyhteisöönsä nimenomaan radikaalina.¹ Mutta sopeutumista vaaditaan oman läheisimmän piirin ulkopuolellakin. Radikaalin poikkeavuuskokemukselle jää kylliksi tilaa suomalaisessakin yhteiskunnassa sikäli, että kommunismia pidetään yleisesti

¹ Lipset esittää (1960, 105), että työväenluokan piirissä yleinen autoritaarinen asennoituminen tekee kommunismin kannatuksen heille helpoksi, ilman neuroosien uhkaa. Neuroottisia ovat hänen mukaansa pikemminkin ei-autoritaariset työväenluokan jäsenet.

tunnustetun perusideologian vastaisena. Siinä merkityksessä kommunisteja kohdellaan poikkeavina. Liikkuessaan oman piirinsä ulkopuolella kohtaavat he painetta yhdenmukaisuuteen ja myös vihamielisyyttä. Tältä kannalta voimme odottaa sosiaalisen poikkeavuuden aiheuttamaa passiivisuutta esiintyvän suomalaistenkin kommunistien keskuudessa; mutta tämä on kenties keskittynyt erityisille toimintaloikoille eikä siten ilmene yleisenä passiivisuutena.

Passiivisuuden keskittyminen harvoille toiminta-alueille olisi ilmiö, jonka voisimme odottaa toisaalta vaikuttavan radikalismien esiintymistiheyteen, ja toisaalta radikalismien esiintymisen voisi ajatella aiheuttavan tällaista erikoistunutta passiivisuutta. Esim. henkilöt, jotka syystä tai toisesta ovat joutuneet syrjään yleisesti tunnustetuista ja hyväksytyistä yhteisömuodoista, saattavat sen takia valita protestinsa ilmauksena radikaalisen yhteisön. Ja toisaalta ne, jotka syystä tai toisesta ovat jo valinneet radikaalisen yhteisön, joutuvat katkaisemaan siteensä yleisesti tunnustettuihin ja hyväksytyihin yhteisöihin. Kansandemokraattien saaman suhteellisen kannatuksen vertailu järjestötyypeittäin taulukossa 8 antaa aihetta oikeastaan näihin molempiin tulkitoihin. Taulukosta ilmenee, että teknillisissä, taiteellisissa ja harrasteryhmissä toimivien keskuudessa on kansandemokraattien kannatus paljon vähäisempää kuin muissa yhdistys- ja järjestötyypeissä, mutta erityisen runsasta puoluejärjestöissä. Koska puoluejärjestöihin liitytään poliittisen asennoitumisen seurauksena eikä ennen sitä, on pääteltävä, että osa väestöstä on eristynyt tai vieraantunut yleisluontoisista yhteisömuotoisista harrastuksista ja sitten kääntyessään radikalismiin löytänyt itselleen sopivan yhteisömuodon, puolueen yhteisöt. Urheiluseurat ja ammattiyhdistykset esiintyvät tämän kehityksen välimailla. Tutkimamme osa-aineiston, työväestön, urheiluseurat ja ammattiyhdistykset ovat toisaalta sikäli poliittisia, että niiden toimintaa sävyttää työväenluokan yleinen ideologia; toisaalta ne ovat tai pyrkivät olemaan varsinaisten puolueideologioiden ulkopuolella. Radikalismien vieraantumistaustaa ajatellen niistä vieraantuminen ei ole yhtä todennäköistä kuin suoranaisista puolueyhteisöistä mutta todennäköisempää kuin täysin yleis-yhteiskunnallisesti suuntautuneista yhteisöistä, joita tässä osa-aineistossa edustavat teknilliset, taiteelliset ja harrasteryhmät. Tässä järjestyksessä kulkeekin ääriivasemmiston kannatus taulukossa 8. Ammattiyhdistyksistä syrjään jääminen on tietenkin suuressa määrin paikalliskulttuurista riippuvaista. On selvää, että kansandemokraattien enemmistönä hallitsemassa ammattiyhdistyksessä sosialidemokraatti tuntee olevansa vieras tai poikkeava.

Tässä esitetty tarkastelu viittaisi siis siihen, että vasemmistoradikalismiin ajaututaan, kun on vieraannuttu vallitsevaan kulttuuriin kuuluvista yhteisömuodoista. Mikäli tämä ajatuskulku on oikea, on sen mukaista kehitystä pysäyttävä toteamaan jo varhaisempina ikävuosina, jolloin vieraantumisen voisi

odottaa alkavan. Tällaiseen takautuvaan tarkasteluun onkin mahdollisuus aineistomme puitteissa, sillä haastatteluissa kysyttiin paitsi kuulumista järjestöihin haastatteluhetkellä, myös lapsuudenaikaista kuulumista järjestöihin. Vieraantumisotaksuman mukaisesti meidän olisi siis odotettava, että kansandemokraattien kannatuksen pitäisi haastatteluhetkellä olla suurempi niiden keskuudessa, jotka eivät olleet järjestöissä mukana lapsuusvuosina, kuin niiden keskuudessa, jotka olivat. Taulukossa 9 esitetty vertailu osoittaa tämän odotuksen mukaista suuntaa. Kansandemokraatteja äänestää tutkittujen työläisäänestäjien keskuudessa vain 26 % niistä, jotka olivat kuuluneet järjestöihin lapsena, kun taas vastaava prosenttiluku oli 44 niiden keskuudessa, jotka eivät olleet kuuluneet järjestöihin lapsena. Näin siis lapsuudenaikainen eristyminen tai vieraantuminen yhteisöelämästä, nuorisjärjestöistä, näyttäisi lisäävän radikalismialttiutta. Tässä yhteydessä täytyy todeta, että Suomen oloissa puuttuu puolueettomia tai oikeammin ideologisesti värittömiä nuorisjärjestöjä, jotka voisivat vetää puoleensa nuorisoa myös niistä yhteiskuntaluokista, jotka ovat altteimpia radikalismille. Lähimmäksi tällaista puolueettomuutta tulee partiojärjestö, mutta sekin koetaan monissa työläispiireissä porvarillisen ideologian sävyttämänä järjestönä.

Taulukko 9. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien lapsuudenaikainen kuuluminen järjestöihin ja valinta kansandemokraattien ja sosialidemokraattien¹ välillä

Järjestöt lapsuudessa ²	% äänestää kansandemokraatteja
oli järjestöissä lapsena	26 (58)
ei järjestöissä lapsena	44 (57)

¹ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

² Jaottelua ei ole tässä tehty järjestötyyppeihin, koska tämä ei olisi vertailukelpoinen edellisen jaottelun kanssa.

Vallitsevaan kulttuurimuotoon kuuluvista yhteisöistä syrjään vetäytyneitä radikaaleja pyrkivät heidän omat järjestönsä aktivoimaan, kuten havaitsimme taulukosta 8. Tämä osaltaan selittää sen, että keskimääräisessä yhteisöllisessä aktiivisuudessa radikaalit eivät jää jälkeen muista, jos tätä mitataan pelkkänä järjestöihin kuulumisena. Mutta järjestöaktiivisuuden muotoja tarkasteltaessa, taulukossa 10, havaitaan, että aktiiviset ovat keskimääräistä radikaalisempia vain harvoissa erityisissä kohdissa. Tässä on vaikea jälleen lausua riippuvuussuhteen suuntaa, mutta joka tapauksessa johtajuuteen liittyvät toimintamuodot ovat yhteydessä kansandemokraattien äänestämättömyyden kanssa. Tällaisia johtajuuteen liittyviä toimintamuotoja ovat kokousten puheenjohtajana tai sihteerinä toimiminen, puheenvuorojen käyttö kokouksissa ja tavallaan myös osallistuminen henkisiin kilpailuihin. Aineistomme on eräissä kohdin tavattoman pieni, joten päätelmiä voidaan tehdä

Taulukko 10. Alle 30 ikäisten äänestäjien¹ järjestöaktiivisuus ja valinta kansandemokraattien ja sosialidemokraattien² välillä.

Järjestöaktiivisuus	% äänestää kansandemokraatteja
olleet kokousten puheenjohtajina, sihteerinä yms.	25 (36)
eivät ole olleet	36 (129)
käyttäneet puheenvuoroja kokouksissa	30 (53)
eivät ole käyttäneet	36 (112)
ottanut osaa henkisiin kilpailuihin	8 (13)
eivät ole ottaneet osaa	36 (152)
näyttelleet näytelmäkappaleessa	11 (9)
eivät ole näyttelleet	35 (156)
toimineet järjestelytehtävissä	33 (54)
eivät ole toimineet	34 (111)
osallistuneet urheilukilpailuihin kilpailijoina	32 (25)
eivät ole osallistuneet	34 (140)
toimineet kerhon ym. ohjaajina	36 (14)
eivät ole toimineet	34 (151)
suorittaneet ohjelmaa juhlassa	36 (36)
eivät ole suorittaneet	33 (129)
suorittaneet ohjelmaa kerhoillassa tms.	39 (28)
eivät ole suorittaneet	33 (136)
osallistuneet juhlien ym. valmisteluun	40 (40)
eivät ole osallistuneet	32 (125)

¹ Kaikki yhteiskuntaluokat mukana laskelmassa.

² Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

vain varauksin. Näyttäisi kuitenkin siltä, että radikalismi ja järjestöaktiivisuus ovat yhteydessä keskenään järjestöjen toiminnan kannalta varsin syrjäisissä kohdissa; osallistumisessa juhlien yms. suunnitteluun ja valmisteluun, ohjelman suoritukseen juhlassa tai kerhoillassa. On mahdollista, että radikalismin vähäinen merkitys johtajien keskuudessa ilmentää Almondin esittämää neuroottista passiivisuutta ja osittain myös kommunistisen organisaation suosimaa vallan keskitystä. Pienissä yksiköissään kommunistit tarjoavat kyllä kaikille osallistumistilaisuuksia, mutta päätösvalta on verraten suuressa määrin keskitetty (vrt. Leites 1953, 285—290). Kommunistit itse puhuvat »demokraattisesta sentralismista» (Suomen Kommunistisen Puolueen XI Edustajakokous, Helsinki 29. 5.—2. 6. 1957, 1957, 90—91).

Tähänastisten tutkimustulosten pohjalla on radikalismin eräänä yhteisö-rakenteellisena edellytyksenä pidetty toisaalta hyviä ryhmän sisäisiä yhteyksiä, toisaalta huonoja yhteyksiä ulkopuolisiin (Allardt 1960, II, 134—135; Lipset 1960, 248—252). Edellä käytetty jako tiedollisen ja sosiaalisen aktiivisuuden välillä voitaisiin myös ymmärtää jakona ulkopuolisten ja sisäisten tieto-

yhteyksien välillä. Kommunistien organisaatiomuoto, demokraattinen sentralismi, ylläpitää tällaista yksipuolisuutta tietolähteissä, sillä runsaat osallistumismahdollisuudet lisäävät sisäisiä tietoyhteyksiä, johdon keskittäminen taas supistaa ulkopuolisia.

Tässä määritelty tiedollinen aktiivisuushan sisälsi joukkotiedotusvälineiden kautta tulevien sanomien seuraamista ja siinä merkityksessä siis ulkopuolisia yhteyksiä. Sosiaalinen aktiivisuus taas, ystävyysryhmissä tai järjestöissä, merkitsee henkilökohtaista kosketusta ja sillä tavalla rajoittuu jäsenryhmän sisäisiin tietoyhteyksiin. Näin tulkittuina tulokset siis vastaavat edellä selostettua kokoavaa yleistystä.

Vieraantumisen yhteisöstä ja radikalismi

Edellisissä jaksoissa on käsitelty radikaalien tiedollista ja sosiaalista aktiivisuutta ja todettu, että radikaalit ovat tietoyhteyksiltään eristyneempiä, siis passiivisempia, kuin vastaaviin yhteiskuntaryhmiin kuuluva muu väestö. Järjestöihin kuulumisessaan ja muussa ryhmätoiminnassaan radikaalit ovat yhtä aktiivisia kuin muu väestö, mutta lapsuudessaan he ovat olleet epätavallisen eristyneitä ja passiivisia.

Nämä tulokset sopivat varsin huonosti yhteen sen yleisen käsityksen kanssa, jonka mukaan radikaalit ovat tarmokkaita uudistajia, aktiivisia ja jopa kiihkeitä vallankumouksellisia. Mutta kenties on olemassa erilaisia radikaalityyppejä. Ehkä yhdelle tyypille on passiivisuus ominaista, toiselle taas aktiivinen ja fanaattinenkin toiminta. Täten olisi ymmärrettävää, että aktiivinen tyyppi missä tahansa radikaalisessa liikkeessä, ja erityisesti kommunistisessa, olisi tilastollisesti varsin harvinainen, jolloin ryhmän passiivinen enemmistö sävyttäisi tilastollisia tarkasteluja.

Ajatus kahdentyyppisestä radikalismista vastaisi niitä teoreettisia perusyleistyksiä, joita on tehty sosiaalista yhdenmukaisuutta ja poikkeavuutta tutkittaessa. Robert K. Merton (1937; 1957) erottaa tunnetussa poikkeavuuden luokittelussaan vetäytymisen ja kapinallisuuden toisistaan. Näiden välinen ero on lähinnä siinä (vrt. Dubin 1959), että vetäytyminen sisältää kulttuuriin kuuluvien arvopäämäärien sekä yhteiskuntajärjestykseen kuuluvien toimintatapojen hylkäämisen, kun taas kapinallisuus sisältää sekä hylkäämisen että näiden korvaamisen uusilla. Jos ymmärrämme poliittisen tai kulttuuriradikalismien erikoislaatuksena poikkeavuuden muotona, olisi siis viittaamamme kahdentyyppinen radikalismi juuri vetäytymistä ja kapinallisuutta. Se, että havaittiin vasemmistoradikalismien ja aktiivisuuden eräiden muotojen olevan koko väestössä keskimäärin käänteisessä riippuvaisuussuhteessa toisiinsa, osoittaa niinmuodoin, että suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvä radikalismi on yleisemmin vetäytyvää kuin kapinallista muotoa. Teoreettisesti

katsoen kumpi tahansa vaihtoehto voisi olla mahdollinen, ja onkin luultavaa, että vastaava tutkimus suoritettuna esim. alkuaikojen kommunistien keskuudessa olisi antanut toisenlaisen tuloksen. Ilmeisesti nykyajan suomalainen yhteiskunta tarjoaa toimintatilaisuuksia aktiivisille radikaaleille muidenkin kuin kommunististen instituutioiden puitteissa. Heidän radikaalinen asenteensa ei tällöin lakkaisi olemasta radikaalinen itse asenteen sisällön suhteen, mutta kylläkin toimintamuotojen, siis poliittisen instituution kannalta.

Puoli vuosisataa aikaisemmin oli tilanne Venäjällä ja epäilemättä myös Suomessa toinen. Silloiset poliittiset tai kulttuuriradikaalit saivat toimintatilaisuuksia vallankumouksellisissa organisaatioissa, mutta eivät järjestetyn yhteiskunnan piirissä. Nykyajan länsimaisessa demokratiassa voidaan jyrkkiäkin muutosohjelmia ajaa monien erilaisten ryhmien piirissä, ja tästä kehityksestä ehkä johtuu, että osa tiedollisesti vireistä radikaaleista on jäänyt kommunistisen leirin ulkopuolelle. Vuosikymmenien mittaan on kommunismi porvarillisissa demokratioissa sikäli kaavoittunut, että se esimerkiksi ei rohkaise jäsentensä itsenäistä älyllistä pohdiskelua tai poikkeamista puolueen linjasta. Valmiina tarjotut ohjelmat, jotka eivät vaadi ajatusponnistelua, soveltuvat kyllä vetämään puoleensa passiivisia, vetäytyvän tyyppisiä poikkeavia yksilöitä.

Poikkeavien yksilöiden aktiivisuuden voi odottaa olevan yhteydessä siihen, miten heidän omat asenteensa vastaavat heille tarjolla olevan poikkeavan ryhmän tavoitteita. Poikkeavaksi katsotun ryhmän, siis tässä tapauksessa kommunistien, pääteemana on osoittaa, että »työtätekevien» aineelliset olosuhteet ja toimintamahdollisuudet yhdyskunnassa ja koko yhteiskunnassa ovat vallitsevan järjestyksen puitteissa huonot. Tähän perusdogmiin rakentuvat ryhmän tavoitteet. Perusdogmi on hyvin laaja ja sisältää monia asenne-alueita, joten sen vastaavuutta yksityisen henkilön kokemuksiin ja asenteisiin on mitattavissa monin tavoin. Tässä haastatteluaineistossa on mahdollista tehdä tämä vertailu yhdellä osa-alueella: paikallisen yhdyskunnan olojen suhteen. Haastateltavilta tiedusteltiin heidän omaa samastumistaan tai vieraantumistaan kysymällä heidän muuttohaluaan, kokemiaan mahdollisuuksia opiskella haluamiaan aineita ja käsitystään paikkakunnalla tarjoutuvista vapaa-ajan viettotilaisuuksista. Näihin kysymyksiin saaduista vastauksista muodostettiin erityinen tyytyväisyysasteikko, jolloin yhdyskuntaan samastuviksi katsottiin ne, jotka eivät halua muuttaa pois paikkakunnalta, joiden mielestä paikkakunnan vapaa-ajan viettomahdollisuudet olivat hyvät ja jotka eivät olleet kokeneet rajoituksia opintiellä. Taulukko 11 osoittaa, että yhdyskuntaansa tyytyväiset tai samastuvat henkilöt äänestävät harvemmin kansandemokraatteja kuin yhdyskuntaansa tyytymättömät eli siitä vieraantuneet. Tulos on odotusten mukainen ja todistaa tyytyväisyysasteikon soveltuvuutta mittaamaan vieraantumista yhteisöstä tai samastumista siihen.

Taulukko 11. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien tyytyväisyys kotipaikkakuntaan¹ ja valinta kansandemokraattien sekä sosialidemokraattien² välillä.

Äänestysvalinta	Tyytyväisyysasteikko			
	Tyytyväiset		Tyytymättömät	
	+++	++	+	---
Kansandemokraatit	26	29	40	53
Sosialidemokraatit	74	71	60	47
	100	100	100	100
	(38)	(62)	(50)	(15)

¹ Asteikkoon sisältyvät mielipiteet paikkakunnan vapaa-ajan viettotilaisuuksista ja mahdollisuuksista opiskella haluamiaan aineita sekä muuttohalu.

² Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Osoituksena siitä, että tyytyväisyysasteikko todellakin kuvaa vieraantu- mista ja samastumista laajempaan yhteisöön eikä esimerkiksi henkilökohtaista sopeutumista tai sopeutumattomuutta lähimpään ympäristöön, esitetään taulukossa 12, että henkilökohtaisen sopeutumisen (ikätovereihin) ja radika- lismien välillä ei ole vastaavaa riippuvaisuussuhdetta. Ikätovereihinsa sopeu- tumattomat eivät äänestä sen useammin kansandemokraatteja kuin sopeu- tuvat. Suunta on pikemminkin päinvastainen.

Taulukko 12. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien sopeutuminen ikätovereihin¹ ja valinta kansandemokraattien ja sosialidemokraattien² välillä

Äänestysvalinta	Sopeutumisasteikko		
	Sopeutuvat	Sopeutumattomat	
	+++	++	+
Kansandemokraatit	46	38	
Sosialidemokraatit	54	62	
	100	100	
	(58)	(53)	

¹ Asteikkoon sisältyvät haastateltavien arviot väleistään koulutovereihinsa ja sisaruk- siinsa sekä mahdollisuuksistaan saada hyviä tovereita ympäristöstään.

² Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Tyytyväisyyden, tiedollisen aktiivisuuden ja radikalismien välistä riippu- vaisuutta on tarkasteltu taulukossa 13. Kuten oli odotettukin, on tiedollisen aktiivisuuden yhteys radikalismiin erilainen tyytyväisten (yhdyskuntaan sa- mastuvien) kuin tyytymättömien (yhdyskunnasta vieraantuneiden) keskuu- dessa.⁶ Tyytyväisten keskuudessa on tiedollinen passiivisuus yhteydessä radi-

⁶ Tätä tietä ehkä osaltaan olisivat selitettävissä ne vastakkaiset tiedot, joita on saatu oppositioasenteen ja aktiivisuuden välisestä riippuvaisuudesta (esim. Pesonen 1958, Rantala 1960, Seppänen 1958).

Taulukko 13. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien tyytyväisyys kotipaikkakuntaan,¹ tiedollinen aktiivisuus² ja valinta kansandemokraattien sekä sosialidemokraattien³ välillä

Äänestysvalinta	Tyytyväiset			Tyytymättömät		
	Aktiiviset	Passiiviset		Aktiiviset	Passiiviset	
	+	±	—	+	±	—
Kansandemokraatit	25	32	46	44	54	55
Sosialidemokraatit	75	68	54	56	46	45
	100	100	100	100	100	100
	(20)	(19)	(28)	(9)	(13)	(22)

¹ Ks. taulukko 11.

² Ks. taulukko 3.

³ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

kalismin kanssa. Toisin sanoen, tiedollinen aktiivisuus saa yhteiskuntaan samastuvan luopumaan radikalismista. Tyytymättömien keskuudessa tällaista riippuvuutta ei ole. Aktiiviset ovat siinä ryhmässä yhtä radikaaleja keskimäärin kuin passiivisetkin. Tyytymättömyys ja kansandemokraattien äänestäminen edustavat kumpikin vieraantumista yhteisöstä mutta eri muodoissa. Kansandemokraattien äänestäminen, kuten muukin poliittinen radikalismi, on poliittiseen instituutioon kytkeytynyttä vieraantumista vallitsevista yhteiskunnan perusarvoista. Tyytymättömyys oman yhdyskunnan oloihin taas on muodoltaan henkilökohtaisempaa vieraantumista, jonka ei tarvitse liittyä mihinkään poliittiseen tai muuhun ideologiseen instituutioon. Taulukko 13 antaa aiheen päätellä, että tiedollinen aktiivisuus lisää sellaisten henkilöiden samastumista järjestettyyn yhteiskuntaan, jotka eivät aikaisemmin ole vieraantuneet henkilökohtaisten kokemusten ansiosta. Kun tiedollisten kontaktien vaikutus on näin keskeisen tekijän rajoittama, on ymmärrettävää, että tietolähteet säilyvät yksipuolisina sellaisessakin yhteiskuntamuodossa, jossa kaikilla kilpailevilla ideologioilla on vapaasti käytettävissä omat tietokanavansa. Monipuolisten tietolähteiden tarjonta sinänsä ei aktivoi vastaanottajaa monipuolistamaan tietoyhteyksiään, ellei siihen tavalla tai toisella liity hänen henkilökohtaisen kokemuksensa uudelleen hahmottuminen. Tämä taas edellyttää tietojen lähettäjän ja vastaanottajan välillä yhteisymmärrystä siitä, minkälaista kummankin henkilökohtainen kokemustausta on. Idea »vapauden puolesta» ei vetoa niihin, joiden keskeisimpänä kokemustaustana on pettymys ponnistelussa »turvallisuuden puolesta», ja kääntäen.

Edellä taulukossa 12 osoitettiin, että radikalismi ei ole samalla tavalla riippuvaista sopeutumisesta ikätovereihin kuin se on sopeutumisesta laajempaan yhteisöön. Tästä huolimatta tiedollisen aktiivisuuden vaikutus radikalismiin poistajana näyttää olevan samanlaista ikätovereihin sopeutuvien henkilöiden kohdalla (taulukko 14) kuin laajempaan yhteisöön sopeutuvien kohdalla (taulukko 13). Taulukon 14 vasemmanpuoleisista sarakkeista havaitsemme, että sopeutuvien, siis ikätovereihin sopeutuvien henkilöiden parissa tiedolli-

nen aktiivisuus vähentää kansandemokraattien kannatusta. Sitä vastoin sopeutumattomien parissa, oikeanpuoleiset sarakkeet, radikalismi on yhtä yleistä aktiivisten kuin passiivistenkin keskuudessa. Taulukon 14 yhtäpitävyys taulukon 13 kanssa antaa lisävahvistusta päätelmille, jotka muutoin nojautuvat sangen pieneen tilastolliseen aineistoon.

Taulukko 14. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien sopeutuminen ikätovereihin,¹ tiedollinen aktiivisuus² ja valinta kansandemokraattien sekä sosialidemokraattien³ välillä

Äänestysvalinta	Sopeutuvat			Sopeutumattomat		
	Aktiiviset	Passiiviset		Aktiiviset	Passiiviset	
	+	±	—	+	±	—
Kansandemokraatit	29	42	63	33	38	39
Sosialidemokraatit	71	58	37	67	62	61
	100	100	100	100	100	100
	(17)	(19)	(22)	(12)	(13)	(28)

¹ Ks. taulukko 12.

² Ks. taulukko 3.

³ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Tyytyväisyyden, sosiaalisiin järjestöihin osallistumisen ja radikalismien välillä ei voida olettaa samanlaista riippuvaisuussuhdetta kuin tyytyväisyyden, tiedollisen aktiivisuuden ja radikalismien välillä. Tämä johtuu siitä, että järjestöihin osallistuminen ei tarjoa samalla tavalla vapaita idea- ja normivirikkeitä kuin esimerkiksi sanomalehtien tai kirjojen lukeminen ja radion kuunteleminen, joista tekijöistä tiedollinen aktiivisuuden asteikko aineistossamme on koostunut. Sanomalehdet tosin ovat puoluelehtiä, mutta kun tiedollinen harrastus kasautuu, on todennäköistä, että puoluelehteä aktiivisesti seuraava henkilö alkaa kiinnostua myös muista lehdistä ja yleensäkin tietolähteistä. Toisaalta on havaittu, että voimakas samastuminen johonkin poliittiseen ryhmään kaventaa kiinnostusta ulkopuolelta tulevaan tiedotukseen (Pesonen 1958, 29). Mutta kirjallisuuden hankintapaikat, kirjastot ja kirja-kaupat, tarjoavat kapeastikin ajattelevalle lukijalle niin monenlaisia virikkeitä, että hänen aikaisemmin yksipuolinenkin ideologinen suuntauksensa voi olla altis laajenemiselle. Radio on tässä suhteessa kaikkein avarin tiedotusväline, koska se jakaa tietoja yli puolueiden. Järjestöihin osallistuminen on näihin tiedollisiin aktiivisuusmuotoihin verrattuna paljon ahtaampaa. Järjestöt perustavat tietojen välittämisen enemmän henkilökohtaisille suhteille kuin painetulle sanalle, ja niiden jäsenistö on yleensä ideologisesti hyvin samanlaista. Toisia ideologioita edustaviin järjestöihin ei pistäännytä yhtä helposti tutustumassa kuin toisia ideologioita edustaviin kirjoihin, lehtiin tai radioesitelmiin.

Tyytyväisyyttä paikalliseen yhteisöön, osallistumista järjestöelämään ja radikalismia on tarkasteltu taulukossa 15. Taulukossa käytetty osallistumistasekko ei sisällä erottelua eri ideologioita edustaviin osallistumismuotoihin.

Taulukko 15. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien tyytyväisyys kotipaikkakuntaan,¹ osallistuminen yhteisöihin² ja valinta kansandemokraattien sekä sosialidemokraattien³ välillä

Äänestysvalinta	Tyytyväiset			Tyytymättömät		
	Aktiiviset		Passiiviset	Aktiiviset		Passiiviset
	+	±	—	+	±	—
Kansandemokraatit	24	45	37	70	65	34
Sosialidemokraatit	76	55	63	30	35	66
	100	100	100	100	100	100
	(17)	(20)	(30)	(10)	(17)	(17)

¹ Ks. taulukko 11.

² Osallistumistasekkoon sisältyvät seuraavat tiedot: kuuluminen järjestöihin, kuuluminen toimikuntiin, toimitsijantehtävät ja toiminta kerhon, leirin, retken tms. ohjaajana.

³ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Huolimatta tästä mittauksen epätarkkuudesta osoittaa taulukon 15 tulos tyytyväisten keskuudessa samanlaista joskaan ei yhtä selvää suuntaa kuin kahden edellisen taulukon, jotka käsittelivät tiedollista aktiivisuutta (taulukot 13 ja 14). Aktiivisuus järjestöelämässäkin on siis omiaan vähentämään radikalismien kannatusta, edellyttäen, että vieraantumista yhteisöstä ei ole tapahtunut. Vieraantuneiden (tyytymättömien) keskuudessa radikalismi on jopa yleisempää aktiivisten osallistujien kuin muiden keskuudessa. Tämä on ymmärrettävää, jos oletamme, että yhteisöstä vieraantuneet eli tyytymättömät osuvat järjestöjä valitessaan mieluummin jyrkkäsävyisiin kommunistijärjestöihin kuin puolueettomiin tai muita ideologioita edustaviin. Siten osallistuminen järjestöelämään vain kärjistää heidän vieraantunutta, radikalismiin taipuvaa kantaansa. Taulukon 15 ensimmäisen ja neljännen sarakkeen vertailu antaa aiheen päätellä, että tyytyväisyys ratkaisee, mihin poliittiseen leiriin työväestön aktiivinen osa hakeutuu. Tyytyväiset aktiiviset valitsevat sosialidemokratian, tyytymättömät aktiiviset kansandemokratian. Passiivisten ratkaisuun ei heidän tyytyväisyytensä aste näytä vaikuttavan. Ehkä passiiviset vain ajautuvat, kun taas aktiiviset hakeutuvat itse.

Taulukko 16, jossa on tarkasteltu rinnakkain sopeutumista ikätovereihin, sopeutumista järjestöelämään ja radikalismia, ei osoita samaa suuntaa kuin edelliset taulukot. Syynä voi kenties olla se, että sopeutuminen ikätovereihin on luonnollisena edellytyksenä sille, että voi osallistua järjestöelämään, toisin sanoen nämä kaksi tekijää ovat toisistaan riippuvaisia. Ja aikaisemmin, taulukossa 12 oli osoitettu, että sopeutuminen ikätovereihin puolestaan ei ole riippuvuussuhteessa radikalismien kanssa.

Taulukko 16. Alle 30 ikäisten työläisäänestäjien sopeutuminen ikätovereihin¹, osallistuminen yhteisöihin² ja valinta kansandemokraattien sekä sosialidemokraattien³ välillä

Äänestysvalinta	Sopeutuvat			Sopeutumattomat		
	Aktiiviset	Passiiviset		Aktiiviset	Passiiviset	
	+	±	—	+	±	—
Kansandemokraatit	43	59	35	38	46	33
Sosialidemokraatit	57	41	65	62	54	67
	100	100	100	100	100	100
	(14)	(24)	(20)	(13)	(13)	(27)

¹ Ks. taulukko 12.

² Ks. taulukko 15.

³ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Mistä tiedämme, mittaako tässä käytetty tyytyväisyysasteikko vieraantumista yhteisöstä vai onko se esimerkiksi heijastuksena koetusta taloudellisesta ahdingosta tai työmahdollisuuksien puutteesta? Tähän on saatavissa valaistusta useiltakin suunnilta. Niinpä tiedetään aikaisempien tutkimusten perusteella (vrt. Allardt 1960, II, 134), että kommunismin kannatus on yleensä suurinta sellaisilla alueilla, joilla elinkeinoelämän rakenne tekee tulotason vaihtelevaksi. Toisin sanoen, suoranainen varattomuus sinänsä ei näyttäisi aiheuttavan tyytymättömyyttä, mutta sen sijaan kylläkin vaihteleva tulotaso, taloudellinen epävarmuus. Myös tämän aineiston puitteissa, taulukossa 17, voidaan osoittaa, että kansandemokraattien kannatus ei ole suurempi niiden keskuudessa, joilta ansiotulot kokonaan puuttuvat kuin niiden keskuudessa, joilla on säännöllisiä ansiotuloja. Sitävastoin äänestävät kommunisteja yleisemmin ne, joilla on tilapäisiä tai epäsäännöllisiä ansiotuloja. Kun pidämme mielessä, että aineistomme on nuorta, ensimmäisiä äänestäjä-

Taulukko 17. Alle 30 ikäisten äänestäjien ansiotulojen säännöllisyys ja valinta kansandemokraattien sekä sosialidemokraattien¹ välillä

Äänestysvalinta	ei ole ansiotuloja	Ansiotulot	
		on tilapäisiä	on säännöllisiä
Kansandemokraatit	30	60	32
Sosialidemokraatit	70	40	68
	100	100	100
	(43)	(15)	(107)

¹ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

ikäluokkia, voimme päätellä, että se ryhmä haastateltavistamme, joka ilmoittaa olevansa kokonaan ilman ansiotuloja ei yleensä ole aikaisemminkaan ollut ansiotyössä. Tämän ryhmän muodostavat todennäköisesti opiskelijat, maanviljelijäin pojat ja tyttäret, ja kenties myös työläisten aviopuoliset, mikäli

eivät ole työssä. Näille kaikille on yhteistä se, että heillä ei ole aikaisempia kokemuksia palkkatuloista; kuulumisesta taloudelliseen organisaatioon palkkollisina. Heidän joukossaan on varmaan monia, jotka kärsivät taloudellista puutettakin, mutta he eivät ole ehtineet muuttaa vaatimustasoaan siten kuin ne henkilöt, joilla on ansiotuloja. Säännöllisiä ansiotuloja nauttivat henkilöt puolestaan ovat 'onnellisesti' jäseninä taloudellisessa organisaatiossa, jonka toiminta heidän kohdallaan ja heidän kannaltaan on varma ja säännöllinen. Tilapäisiä tai epäsäännöllisiä ansiotuloja nauttivat ovat muuttaneet vaatimustasoaan ja tuntevat osittain olevansa taloudellisesta organisaatiosta, tai ehkä pitäisi sanoa rahataloudellisesta organisaatiosta, riippuvaisia. Tämän toiminnan epävarmuus heidän kohdallaan on kuitenkin omiaan vaikeuttamaan heidän samastumistaan siihen. He tuntevat itsensä taloudellisen organisaation ja miksei koko yhteiskunnan hylkäämiksi. Tämä on todennäköisesti sitä vieraantumista, jota myös tyytyväisyysasteikkomme tässä yhteydessä mittaa. Taulukon 17 tulos saa vielä suurempaa kantavuutta, kun otamme huomioon, että myös työttömyys merkitsee tilapäisten ansiotulojen kokemusta tässä esitetystä merkityksessä. Tiedetäänkin toisista yhteyksistä, että niissä Suomen kunnissa, joissa on ollut paljon työttömyyttä, myös kommunismin kannatus on suuri. Nousiainen (1956, 132—139) osoittaa, että kommunismin kannattajina ovat ennen kaikkea pienviljelijät ja metsätyömiehet, joiden toimeentulon taso on hyvin vaihteleva.

Kun radikaalien sanotaan vieraantuneen yhteiskunnassa vallitsevista arvoista, merkitsee tämä radikalismien eri muotojen kohdalla eri sisältöjä. Edellä on käsitelty erästä erikoistapausta, vieraantumista paikallisesta yhteisöstä. Täydellinen samastuminen yhteisöön on tuskin missään olosuhteissa mahdollista muuten kuin täysin muuttumattomissa sosiaalisissa oloissa. Nykyaikaisessa muuttuvassa yhteiskunnassa täytyy pitää selviönä, että vieraantuminen joistakin arvoista tai yhteiskuntajärjestyksen muodoista on jokseenkin yleinen ilmiö. Vieraantuminen tai eräänlainen purnaava samastuminen on yhteiskunnallisten muutosten ja uudistusten edellytys. Esimerkki tällaisesta purnaavasta samastumisesta on SKDL:n kannattajien keskuudessa havaittu asennoituminen: oman paikkakunnan oloissa näkevät toivomisen varaa eniten ne, jotka pitävät maan riippumattomuutta tärkeämpänä kuin taloudellista hyvinvointia (Eskola 1960). Sosiaalisen organisaation säilymisen kannalta on kiinnostavaa pohtia kysymystä, missä olosuhteissa tällainen vieraantumisprosessi voi tapahtua itse organisaation toiminnan puitteissa, milloin taas muodostuu vallitsevalle organisaatiolle vihamielisiä, radikaalisia protestiryhmiä, esim. poliittisen organisaation puitteisiin poliittinen radikalismi, kommunismi. Voidaksemme osoittaa tutkimusaineistomme puitteissa sen, että vieraantuminen (tässä tapauksessa tyytymättömyyden muodossa) ei aina liity protestoivaan radikalismiin, meidän on tarkasteltava vie-

raantumisen ja radikalismien välistä riippuvuutta eri taustaolosuhteiden valitessa. Voidaan olettaa, että eräänä tärkeänä kulttuurisena vedenjakajana tässä suhteessa esiintyy kosketus kirkkoon. Kommunismi on julkisesti esiintynyt tämän perinteellisiä arvoja edustavan instituution vastustajana ja uskonnolliset onkin todettu vähemmän altteiksi kommunismille kuin maallistuneet (vrt. taulukko 6). Äskeisen ajatuskulun mukaisesti olisi siis otaksuttava, että uskonnollisesti aktiivisten keskuudessa olisi vieraantumisen mahdollista ilman siirtymistä protestoivaan radikalismiin, kun taas uskonnollisesti passiivisten keskuudessa vieraantuminen merkitsisi tätä. Tämä vertailu on esitetty taulukossa 18. Odotuksen mukaisesti havaitaan, että kirkkoon nähden myönteisten keskuudessa on kansandemokraattien kannatus yhtä yleistä — tai harvinaista — tyytyväisyydestä tai tyytymättömyydestä riippumatta. Uskonnollisesti passiivisten parissa sitävastoin tyytymättömyys näyttää merkitsevän lisääntyntä kansandemokraattien kannatusta. Suhdelukujen välinen ero on erittäin selvä.

Taulukko 18. Alle 30 ikäisten äänestäjien kosketus kirkkoon,¹ tyytyväisyys kotipaikkakuntaan² ja valinta kansandemokraattien ja sosialidemokraattien³ välillä

Äänestysvalinta	On kosketusta kirkkoon			Ei kosketusta kirkkoon		
	Tyytyväiset		Tyytymättömät	Tyytyväiset		Tyytymättömät
	+	±	—	+	±	—
Kansandemokraatit	27	14	29	25	48	70
Sosialidemokraatit	73	86	71	75	52	30
	100	100	100	100	100	100
	(26)	(35)	(42)	(12)	(12)	(23)

¹ »On kosketusta kirkkoon»-ryhmään on luokiteltu ne, jotka kuuntelevat radiosta jumalanpalveluksia tai hartauksia ainakin silloin tällöin.

² Ks. taulukko 11.

³ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

Uskonnollisten perinteiden säilyttäminen ei varmaankaan liene ainoa mahdollinen taustaedellytys, joka aiheuttaisi vieraantumisen mahdollisuuden ilman protestoivaa radikalismia. Tämä on hyvin keskeinen tutkimusongelma, jonka lähempään pohtimiseen ei käytettävissä olevan aineiston puitteissa ole mahdollisuuksia. Vaikuttaa kuitenkin teoreettisesti mielekkäältä, että vieraantumisen oletetut protestoivat tai 'rakentavat' seuraukset ovat tärkeällä tavalla yhteydessä siihen tapaan, jolla yksilö kehitysiässä harjaantuu omakohtaiseen vastuuseen yhteiskunnassa. Tämä puolestaan on ympäristön asennoitumisen, esim. kasvatuksen ja auktoriteetin sekä ennen kaikkea osallistumismahdollisuuksien ongelma. Perusarvoja tulkitsevat instituutiot kuten esim. koulu, perhe, kirjallisuus ja taide ovat tässä epäilemättä avainasemassa, mutta myös ne instituutiot, joiden puitteissa esim. poliittisiin valta-

suhteisiin harjaannutaan. Tällaisia ovat aikuisten yhteiskunnassa esim. kunnallishallinto, oikeusistuimet, työyhteisöt. Kehitysikäisen kohdalla sama tehtävä on perheissä ja koulussa valtaa käyttävillä: vanhemmilla ja opettajilla.

Näitä päätelmiä voidaan alustavasti koetella aineistomme puitteissa toistamalla taulukon 18 mukainen tilastollinen tarkastelu siten, että uskonnon tilalle taulukossa sijoitetaan haastateltavien suhde perheen ja koulun auktoriteetteihin. Taulukko 19 osoittaa samanlaista suuntaa kuin taulukko 18;

Taulukko 19. Alle 30 ikäisten äänestäjien lapsuudenaikaiset välit isään,¹ tyytyväisyys kotipaikkakuntaan² ja valinta kansandemokraattien sekä sosialidemokraattien³ välillä

Äänestysvalinta	Hyvän välit isään		Huonot välit isään	
	Tyytyväiset	Tyytymättömät	Tyytyväiset	Tyytymättömät
Kansandemokraatit	42	48	23	61
Sosialidemokraatit	58	52	77	39
	100	100	100	100
	(45)	(31)	(22)	(13)

¹ »Hyvät» merkitsee tässä yhdistettyjä vaihtoehtoja hyvät ja erittäin hyvät; »huonot» sisältää vaihtoehdot erittäin kehnot, kehnot ja kohtalaiset.

² Ks. taulukko 11.

³ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

tässäkin hyvät yhteydet yhteiskunnan jatkuvuutta edustavaan arvolahteesseen, isään, näyttäisivät aiheuttavan sen, että tyytymättömyys taikka vieraantuminen on mahdollinen ilman protestoivaa radikalismia, kansandemo-

Taulukko 20. Alle 30 ikäisten äänestäjien lapsuudenaikaiset välit opettajiin,¹ tyytyväisyys kotipaikkakuntaan² ja valinta kansandemokraattien sekä sosialidemokraattien³ välillä

Äänestysvalinta	Hyvät välit opettajiin		Huonot välit opettajiin	
	Tyytyväiset	Tyytymättömät	Tyytyväiset	Tyytymättömät
Kansandemokraatit	38	46	31	60
Sosialidemokraatit	62	54	69	40
	100	100	100	100
	(48)	(24)	(19)	(20)

¹ Ks. taulukko 20.

² Ks. taulukko 11.

³ Taulukosta on jätetty pois muita puolueita äänestäneet.

kraattien kannatusta. Huonot välit isään taas näyttäisivät aiheuttavan sen, että vieraantuminen johtaa protestoivaan radikalismiin. Vastaava tulos on nähtävissä myös taulukossa 20, jossa tarkastelun kohteena on suhde koulun auktoriteettiin, opettajaan.

Tuntuu siltä, että yhteiskunnallisella vieraantumisella olisi jonkinlainen optimiarvonsa, jonka puitteissa vieraantumisen yhteiskuntaa uudistava tehtävä on mahdollinen ilman järjestettyä yhteiskuntaa vastaan kohdistettua organisoitua protestia. Toisin sanoen, vieraantumista yhdellä alueella voisivat tasoittaa samastumisen ja yhteenkuuluvuuden tunteet toisilla alueilla. Esimerkkitapauksissamme olivat tällaisia tasoittavia voimia uskonnollisuus sekä hyvät suhteet kehitysiän auktoriteetteihin. Nuoruusiän sopeutumongelmia tutkittaessa (Allardt, Jartti, Jyrkilä ja Littunen 1958, 146–152) pääteltiin, että ankkuroituminen useaan erityyppiseen normilähteeseen on yksilön sosiaaliselle kehitykselle edullisempaa kuin yhden auktoriteetin valta-asema.

Perinteellisen maalaiskulttuurin kovin nopea muuttuminen kaupunkikulttuuriksi on epäilemättä suomalaisessa yhteiskunnassa välillisesti aiheuttanut protestoivaa radikalismia, kapinanhenkeä muutenkin kuin pelkästään taloudellista vaatimustasoa järkyttämällä. Ilmeisesti myös muutokset ja syvenevä kiulu edellisen ikäpolven arvojen ja uusien arvojen välillä ovat lisänneet tällaista kapinanhenkeä. Ruotsalainen Gösta Carlberg on teoksessaan »Svensk landsbygd som kulturmiljö» (1949) kiinnittänyt huomiota tähän ongelmaan. Ikäpolvien välisestä kitkasta ja erityisesti talonpoikaisvanhempien jäykkyydestä hän sanoo:

»Heidän edelliseltä sukupolvelta vastaanottamansa kulttuuriperintö ei riitä auttamaan heitä ymmärtämään ja sopeutumaan suuriin sosiaalisiin muutoksiin, jotka ovat kohdistuneet koko miljööseen sen jälkeen kun he olivat lapsia; he eivät käsitä, että muutokset aineellisessa kulttuurissa vaativat muutoksia henkisessä kulttuurissa, että nuoret lisääntyneine kontaktimahdollisuuksineen kaupunkikulttuuriin eivät enää näe vanhempien elintapaa ainoana mahdollisuutena; he eivät myöskään käsitä, että pitämällä sitkeästi kiinni ihanteistaan ja arvostuksistaan pakottavat lapset välttämään luonnollisia tarpeitaan ja vaatimuksiaan, joten nämä, vapautuakseen, ajautuvat kapinaan, joka muodostuu paljon väkivaltaisemmaksi kuin olisi välttämätöntä; he eivät toisin sanoen näe, että yhteiskunta, kulttuuritilanne, johon lasten tulee kasvaa, on jotakin kokonaan toista kuin se, mihin he koettavat lapsiaan valmistaa.»

Carlbergin kuvaus sopisi erinomaisesti myös suomalaiseen yhteiskuntaan.¹ Mutta kysymykseksi jää, mistä tekijöistä johtuu, että se hänen kuvaamansa kapinanhenki, joka ruotsalaisessa yhteiskunnassa ei ilmene ainakaan laajamittaisena kommunismina, on kuitenkin Suomessa puhjennut juuri tässä muodossa.

¹ Erkki Salonen on tätä koskevassa käsikirjoituksessaan valottanut asiaa.

Radikalismi ja yhteiskunnan toiminta

Edellä esitetyssä tarkastelussa on lähdetty siitä, että kaikkien täydellinen samastuminen järjestettyyn yhteiskuntaan ja sen 'virallisiin' perusarvoihin ei ole mahdollinen eikä kenties edes tarkoituksenmukainen yhteiskunnan säilymisen kannalta, koska yhteiskunnalta edellytetään sopeutumista ja joustavuutta muuttuvissa olosuhteissa. Yhteiskunnan päämäärien tai toimintamuotojen muuttuminen alkaa aina siitä, että jotkut yksilöt tai ryhmät tuntevat olevansa eri mieltä joistakin vallitsevista käsityksistä, arvoista tai menettelytavoista. Muuttuvassa yhteiskunnassa täytyy siis aina olla tällaisia yksilöitä ja ryhmiä.

Sensijaan on yhteiskunnan säilymisen kannalta kiinnostava kysymys, milloin oppositio saa sellaisen radikaalin muodon, joka on omiaan heikentämään yhteiskunnan toimintaa ja kiinteyttä. Kullakin yhteiskunnalla on omat, sille tyypilliset radikalismien muotonsa; länsimaisissa yhteiskunnissa elävät kommunistit tuntevat olevansa epäedullisessa tai epäoikeudenmukaisessa yhteiskuntamuodossa, jonka he ilmoittavat haluavansa muuttaa »työväenluokan diktatuuriksi». Kieltämällä kilpailevien ideologioiden oikeutuksen kommunismi edustaa sellaista oppositiota, joka ainakin teoriassa heikentää yhteiskunnan toimintaa ja kiinteyttä. (On eri asia, että opposition aiheuttama hajoamisuhka on ehkä painostanut enemmistön toteuttamaan uudistuksia, joiden seurauksena yhteiskunta kokonaisuutena on kiinteämpi ja toimintakykyisempi entisestään. Voisi pohtia, onko kommunismi tässä suhteessa tullut toimineeksi yhteiskuntaa säilyttävänä voimana. Sitä paitsi kenties valtaosa kommunisteja äänestävistä itse omakohtaisesti asettuisi esim. ulkonaisen vaaran uhatessa tukemaan suomalaisen yhteiskunnan säilymistä.)

Riippumatta kuitenkin siitä, missä määrin radikaalit käytännössä heikentävät yhteiskunnan toimintaa, on aktiivisuuden ja radikalismien välisestä suhteesta edellä esitettyjä tutkimustuloksia yleisemmin tulkittaessa edullista käyttää lähtökohtana yhteiskunnan toiminnan yleisiä rakennetekijöitä. Tällaisia perustekijöitä voitaisiin erottaa ainakin seuraavat kolme: toiminnan päämäärät, yhteiskunnan organisaatio ja tietoyhteydet. Seuraavassa esitettävät yleistyksen eivät siis ole kokonaisuudessaan todistettuja tutkimustuloksia vaan alustavia päätelmiä, joihin tässä tutkimuksessa esitetyt tiedot ovat antaneet virikkeitä ja joissakin kohdin empiiristä tukea. Vasta jatkotutkimukset kuitenkin voivat osoittaa, missä määrin nämä yleistyksen todellakin selittävät radikalismien ilmenemistä eri olosuhteissa.

Radikalismien edellytyksiä yhteiskunnan toiminnan rakennetekijöiden mukaan ryhmiteltyinä:

A. Toiminnan päämäärät

1. *Kun yhteiskunnassa vallitsevat toiminnan päämäärät tai elämänarvot ovat ristiriidassa yksilön omassa ympäristössä vallitsevien olosuhteiden kanssa,*

lisääntyy radikalismi. Tätä yleistystä vastaa tutkimustulos (Taulukko 11), jonka mukaan kansandemokraatteja äänestävät merkitsevästi yleisemmin ne, jotka ovat tyytymättömiä kotipaikkakuntansa oloihin kuin ne, jotka ovat tyytyväisiä. Eräs esimerkki. Yhteiskuntamme piirissä pidetään arvossa opillista sivistystä, johon on periaatteessa oikeus kaikilla lahjakkailla sitä haluavilla. Koulutuksen saamiseen vaikuttavat kuitenkin muutkin tekijät kuin lahjakkuus ja halu, mm. vanhempien varallisuus. Tieto lahjakkaan yksilön jäämisestä koulutusta vaille koetaan silloin hänen lähiympäristössään yhteiskunnan päämäärien ja tulosten välisenä epäsuhtana. Koulunkäyntimahdollisuuksien lisääntyminen vaikuttaa vain osittain asiaan, elleivät mahdollisuudet lisääntyneet enemmän huonompiosaisten kuin parempiosaisten keskuudessa. Kysymyksessähän on vaatimustason enemmänkin kuin koulutustarpeen absoluuttisen määrän ongelma. Ihmiseltä puuttuu jotakin, mitä hänellä on vähemmän kuin toisella. Absoluuttiset, vertailusta riippumattomat puutteet ihmisyhteisössä rajoittuvat biologisiin tarpeisiin. Vastaavan tilanteen voi olettaa vallitsevan työllisyystyömaiden ns. lapiolinjan vaikutuksesta. Jotta työttömiä mahtuisi mahdollisimman paljon työmaalle, sijoitetaan heitä lapioin suorittamaan työtä, jonka koneet tekisivät edullisemmin. Työn tuottavuuden yleinen arvostus viitetaustanaan pitää lapiotyön tekijä tällöin työtään koneiden rinnalla tarkoituksettomana ja näkee tässä ristiriidan yhteiskunnassa vallitsevien toiminnan päämäärien ja omien olosuhteiden välillä.

2. *Toiminnan päämääriä, elämänarvoja ohjaavien sosiaalisten laitosten menettäessä asemansa niitä korvaa radikalistinen ideologia.* Tästä on yleisesti tunnettuna esimerkkinä (Taulukko 6) kirkko. Koko yhteiskunnassamme, mutta erityisesti työväenluokan keskuudessa on tapahtunut viime vuosikymmeninä jyrkkää luopumista kirkosta, elleikään virallisena eroamisena niin joka tapauksessa vetäytymisenä sen toiminnasta. Tästä maallistumisesta huolimatta uskonto sävyttää kuitenkin arvostuksiamme ja ratkaisujamme edelleenkin, mikä kenties osoittaa, että uskonnon ja kirkon asemaa ei mikään muu sosiaalinen laitos ole kaikille pystynyt korvaamaan. Passiivisimmat niistä, jotka ovat sanoutuneet uskonnosta irti, ovat ehkä kokeneet voimakkaimmin eräänlaisen normittomuuden tilan tai arvotyhjiön, jonka radikalistinen ideologia sitten on täyttänyt. Normittomuuden (anomian) tila on siten vältetty. Almondin (1954) julkaisemista syvähaastatteluista entisten kommunistien keskuudessa käy ilmi muita vastaavia sosiaalisten laitosten merkityksien loppumisesta johtuneita tapauksia. Erityisen yleisiä näitä tapauksia tarkasteltaessa näyttävät olevan poliittisten laitosten, perheen ja yhteiskunnan tai naapuriston merkityksen katoaminen. Hallinto koetaan tehottomana, virkamiehet välinpitämättöminä, parempiosaiset kovina jne. Kysymys ei tämän aineiston mukaan näyttäisi niinkään olevan siitä, että haastateltavat olisivat hyljänneet nämä sosiaaliset laitokset, vaan siitä, että nämä sosiaaliset

laitokset olisivat hyljänneet heidät. Tähän kyynillisyyteen ja pettymyksen tunteeseen liittyy kuitenkin ajatus, että voisi olla toisin, että toisenlainen sosiaalinen laitos toisessa yhteiskuntamuodossa voisi muuttaa tilanteen.

B. Yhteiskunnan organisaatio

3. *Väestöryhmät, joilta puuttuu osallistumistilaisuuksia yhteiskunnan organisaatiossa, ovat radikalismiin taipuvaisia.* Tämä vastaa Lipsetin (1960) ajatusta, jonka mukaan poliittinen järjestelmä kehittyi epävakaaaksi, jos kaikki yhteiskunnan ryhmät eivät jo varhaisessa vaiheessa saa tilaisuutta osallistua järjestelmän toimintaan. Kehityopsykologisena yleistyksenä on tämä näkökohta myös tunnettu. Ulkopuolisuuden kokemus on monille kansalaisryhmille Suomessa jo vuosisatainen perinne. 1800-luvun lopulla oli 70 % väestöstä vailla poliittisia oikeuksia (Allardt 1960, I, 105–106), ja kansanedustuslaitoksen uusimisenkin jälkeen on keskeytymättömänä käytäntönä ollut, että jokin poliittinen ryhmä on suljettu tavalla tai toisella poliittisen vastuun ulkopuolelle.

Yleisesityksen B. 3 empiiristä perustelua ja taustaa esitetään aineistomme puitteissa Taulukossa 9, jossa on vertailtu lapsuudessa järjestöihin kuulu-neita ja niihin kuulumattomia henkilöitä heidän äänestysratkaisunsa suhteen. Todettiin, että radikalismi oli merkitsevästi yleisempää niiden keskuudessa, jotka eivät olleet lapsuudessaan kuuluneet järjestöihin kuin muiden. Kysymys ei ole siitä, etteikö järjestöjen tarjonta olisi runsasta; jo tämän aineiston ikäluokkien lapsuuden aikaan oli maassa useita varhaisnuorisjärjestöjä ja senjälkeen on syntynyt sekä sosialidemokraattisia että kansandemokraattisia varhaisnuorisjärjestöjä. Lisääntyneestä tarjonnasta huolimatta on ainakin kolmannes maan nuorisosta järjestöjen ulkopuolella. Osa tästä joukosta on epäilemättä sellaisia, jotka saavat sosiaalisen osallistumisen tilaisuuksia runsaasti virallisten järjestömuotojen ulkopuolellakin, mutta osa on kenties jäänyt järjestöistä pois sentakia ettei heille sopivia osallistumismuotoja ole ollut saatavissa. Tästä ryhmästä ehkä voidaan löytää niitä »neuroottisia eristy-neitä», joista Almond (1954) puhuu analyysissään radikalismin synnystä. He haluaisivat olla yhteisön toiminnassa mukana, mutta heillä on kontaktivai-keuksia ja he tuntevat itsensä hyljätyiksi. Aikuisten keskuudessa ei aineis-tomme mukaan eristyminen järjestöistä ole yhteydessä radikalismiin, mikä olisi sikäli ymmärrettävää, että kommunistien voimakas järjestötoiminta vetää mukaansa nämä potentiaaliset osallistujat. Tähän viittaa sekin, että tyyty-mättömien keskuudessa merkitsee lisääntynyt osallistumisaktiivisuus myös lisääntynyttä radikalismia (Taulukko 15). Järjestötoiminnassa keskitytään usein yksinomaan järjestössä jo mukanolevien hoitamiseen ja järjestöjen ulko-puolella olevat jäävät huomiotta.

Radikalismi on osaksi vastuun ongelma, ja yhteiskunnalliseen vastuuseen harjaantuminen edellyttää nimenomaan tilaisuuksia omakohtaiseen osallistu-

miseen. Eräänä esimerkkinä tästä voidaan esittää otaksuma, että vasemmiston enemmän tai vähemmän kielteinen kanta maanpuolustukseen ja yleensä ns. 'isänmaallisuuteen' perustuu oikeiston luuloteltuun monopoliin näissä asioissa. Oikeiston nähdään puuhaavan niin innokkaasti »isänmaan asialla» ja esittävän niin jyrkkiä ohjelmia, ettei vasemmistolle jää tilaisuutta omiin kannanottoihin; sen koko tarmo kuuluu oikeiston vastustamiseen. Mekanismi on vähän sama kuin lapsella, jota niin uutterasti neuvotaan syömään terveellisiä ruokia, että tuloksena on ruokahalun menetys.

4. *Kun poikkeavat ryhmät, oppositio, eivät löydä itselleen tarpeeksi purkautumisteitä yhteiskunnan organisatiossa, lisääntyy radikalismi niiden keskuudessa.* Tämä koskee pikemminkin opposition tai poikkeavuuden eräitä erityisiä muotoja kuin poikkeavuutta kokonaisuutena. Esimerkiksi tyytymättömyys oman paikallisen yhteisön oloja kohtaan näyttää johtavan radikalismiin vain siinä tapauksessa jos se liittyy vielä johonkin perustavampaan protestiin, sanokaamme perusarvoja tai niiden edustajia kohtaan. Niinpä tyytymättömät tulevat radikaaleiksi, jos he ovat samalla vieraantuneita uskonnollisuudesta (Taulukko 18), tai ovat oppositiossa perheen (Taulukko 19) tai koulun (Taulukko 20) auktoriteetteja vastaan. Uskontoon nähden myönteiset ja isään tai opettajaan hyvissä suhteissa olleet henkilöt voivat olla tyytymättömiä oloihinsa tulematta radikaaleiksi. Vaikuttaisi siltä ikäänkuin yhteiskunnalla olisi opposition tai poikkeavuuden sietoraja juuri sukupolvien 'aaterajalla'. Mikäli näin on ja yhteiskunta todella sulkee pois tällaisen vakavamman opposition, se kieltämättä lisää enemmistöksi jääneen yhteisön osan sisäistä kiinteyttä ja tasapainoa, mutta höllentää oppositioon jääneen osan ja enemmistön välistä yhteyttä ja lisää opposition protestinhalua. Kiintoisa lisäkysymys on lujan ja myöntäväisen politiikan seuraus yhteiskunnan osien välisiin suhteisiin. Opposition osallistumismahdollisuuksiinhan voidaan yhdistää joko jäykkä tai joustava suhtautumistapa kitkatilanteissa. Toinen tähän liittyvä ongelma on johtotehtävien kasautuminen harvoille yleisjohtajille.

C. Tieto

5. *Väestöryhmät, jotka eivät ole harjaantuneet aktiivisuuteen tietojen hankinnassa, mutta kuitenkin ovat saaneet vaatimustasoa kohottavia virikkeitä, ovat radikalismiin taipuvaisia.* Vaikka yhteiskuntaluokka pidetään vakiona, havaitaan tilastollisessa tarkastelussa, että kouluja käymättömät ovat jonkin verran yleisemmin radikaaleja kuin kouluja käyneet (Taulukko 4). Toisaalta havaitaan, että tyytymättömät eli ne, joiden vallitsevat olosuhteet eivät vastaa heidän vaatimustasoaan, ovat yleisemmin radikaaleja kuin tyytymäiset (Taulukko 11).

6. *Väestöryhmissä, joiden tietoyhteydet yhteiskuntaan ovat heikot, mutta omiin vertaisiin hyvät, lisääntyy radikalismi.* Tämä yleistyksen (Allardt ja Lit-

tunen 1961) ilmenee aineistossamme siten, että radikalismi on yleistä joukkotiedotuksen suhteen eristyneille (Taulukko 3), mutta järjestyhteyksiltään normaalin aktiivisille (Taulukko 8). Tällä tavalla yksipuolisia tietoyhteyksiä väitetään radikaalisten ryhmittymien, esimerkiksi kommunistisen puolueen, pitävän toiminnalleen edullisina. Almond (1954, 393) väittää, että kommunistisen puolueen »ensimmäisenä tehtävänä on hävittää kohteena olevan ryhmän organisatio ja tiedotusverkko» ja erityisesti yhteydet ulospäin. Puolue käyttää valistustyössään erityisesti henkilökohtaista tiedotusmenetelmää joukkotiedotuksen sijasta, mikä on välttämätöntäkin, kun otetaan huomioon, että radikalismille alttiit henkilöt on todettu harjaantumattomiksi joukkotiedotusta seuraamaan.

Hyvät ryhmänsisäiset yhteydet ja huonot yhteydet ulospäin merkitsevät paikallisessa yhdyskunnassa paikallista ja koko yhteiskuntaa ajatellen kansallista suuntausta kansainvälisyyden vastakohtana. Onkin totta, että äärimmäisyysliikkeet yleensä ovat myös jyrkästi kansalliskiihkoisia, joskin tämä saattaa tuntua oudolta juuri kommunisteihin sijoitettuna. Mutta on erotettava kommunistijohtajien suuntautuminen heitä kannattavien suurien joukkojen suuntauksessa. SKDL:n valistustoiminta kohdistuu suuriin joukkoihin kansallismielisenä ja kotoisena, se käsittelee nimenomaan kansallisia ja paikallisia epäkohtia ja ottaa yleismaailmalliset kysymykset esille vain vertausmielessä omiin oloihimme nähden. Radikaalien oletettu paikallissuuntaus ilmeni aineistossamme käyttäytymismuotona, jossa tiedollinen passiivisuus oli yhdistyneenä ryhmäaktiivisuuteen, ja osittain samoja piirteitä on todettu mm. Mertonin (1957, 393—420) tutkimusten mukaan yleensäkin sellaisissa henkilöissä, joiden yhteiskunnallinen kiinnostus on paikallista eikä yleisyhteiskunnallista laatua. Mertonin kuvaama paikallisaktiivinen henkilötyyppi on kiinnostunut ihmissuhteista ja ryhmätoiminnasta niiden itsensä vuoksi, hän saa tyydytyksensä esim. yhteisistä juhlista, kulkueista ja joukkomielenosoituksista. Hän on mukana aatteellisissa ryhmissä, mutta mukanaolo sinänsä riittää hänelle päämääräksi, ja itse aatteen sisältö jää hänelle jossakin määrin erittelemättömäksi. Hän on mukana tunteellaan, ei aivoillaan. Passiivisetkin henkilöt, joita on vaikea saada mukaan järkipohjaiseen toimintaan, voidaan innostaa tunne-osallistumiseen. Paikallisaktiivinen henkilö, jos hän sattuisi olemaan oikeistolainen, olisi innostunut paraateista ja isänmaallisista juhlista. Vasemmistolaisena hän ehkä omaksuisi asenteen, jota politiikan tutkijat kutsuvat »sydämen kommunismiksi». On myös rationaalisia kommunisteja, mutta tutkimustuloksemme kommunismin kannattajajoukkojen tiedollisesta (rationaalista) passiivisuudesta ja sosiaalisesta (tunteenomaisesta) aktiivisuudesta viittaa siihen, että tunnepohjainen tai Mertonin kielellä paikallisaktiivinen radikaalityyppi on meillä vallitsevana. Tämä sama jaotus esiintyy monessa yhteydessä (Max Weber, Talcott Parsons, Ulf Himmelstrand ym.), ja voisimme yhtä hyvin nimittää tunnepohjaista radikaalia ilmaisulliseksi

(ekspressiiviseksi) ja järkipohjaista radikaalia edistäväksi (instrumentaali-seksi). Joka tapauksessa on tunnepohjaisen toiminnan läheisyys radikalismiin kanssa voitu perustella myös vertaamalla sitä uskonnolliseen toimintaan (Allardt ja Littunen 1961). Aikaisemmin on todettu, että uskonnollinen aktiivisuus on jokseenkin ainoa harrastusmuoto, joka ei ole yhteydessä muihin harrastuksiin (Allardt, Jartti, Jyrkilä ja Littunen 1958, 66—68). Uskonnollinen aktiivisuus on toimintana tunteenomaista ja tavallaan päämäärä sinänsä. Kommunismia on usein sanottu uskonnoksi — tämä vertaus on monessa suhteessa aiheeton, mutta on kiinnostavaa, miten ne molemmat tarjoavat kannattajilleen tunteenomaisen päämäärän sinänsä. Radikalismia voidaan tunteenomaisen sisältönsä puolesta nimittää yhteiskunnasta vieraantu-neiden ryhmien uskonnoksi.

LÄHDEKIRJALLISUUS

Adorno, T. W., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D. J. and Sanford, R. N.: The Authoritarian Personality. New York: Harper and Brothers, 1950.

Allardt, Erik: Social struktur och politisk aktivitet. Borgå: Söderström & C:o, 1956.

Allardt, Erik: Om kommunismens sociala bakgrund I—II, *Nya Argus* 1960, 8—9—10, 103—106; 133—136.

Allardt, Erik, Jartti, Pentti, Jyrkilä, Faina ja Littunen Yrjö: Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1958.

Allardt, Erik ja Littunen, Yrjö: Sosiaalinen käyttäytyminen ja sosiaaliset järjestelmät. Käsikirjoitus, 1961.

Almond, Gabriel A.: The Appeals of Communism, Princeton: Princeton University Press, 1954.

Carlberg, Gösta: Svensk landsbygd som kulturmiljö. Stockholm: Studentförbunds skriftserie, 1949.

Dubin, Robert K.: Deviant Behavior and Social Structure: Continuities in Social Theory. *American Sociological Review*, 1959, 2, 147—164.

Eskola, Antti: Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset. Ensiaineisto, Yhteiskunnallisen Korkeakoulun Tutkimuslaitos, 1960.

Eysenck, H. J.: The Psychology of Politics. London: Routledge & Kegan, Paul, 1954.

Kornhauser, William: The Politics of Mass Society. Glencoe, Illinois: The Free Press, 1959.

Leites, Nathan: A Study of Bolshevism, Glencoe: The Free Press, 1953.

Lipset, Seymour Martin: Political Man. Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc., 1960.

Merton, Robert K.: Social Theory and Social Structure. Glencoe, Illinois: The Free Press, 1957.

Nousiainen, Jaakko: Kommunismi Kuopion läänissä. Joensuu: Pohjois-Karjalan kirjapaino, 1956.

Pesonen, Pertti: Valitsijamiesvaalien ylioppilasäänestäjät. Vammala: Vammalan Kirjapaino, 1958.

Piirainen, Veikko: Kylänkierrolta kunnalliskotiin. Forssa: Forssan Kirjapaino, 1958.

Rantala, Onni: Konservatismi ja sen kannattajat. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 1960.

Seppänen, Paavo: Tehdas ja ammattiyhdistys. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1958.

Siikala, Kalervo: Kansallinen realismi. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiö, 1960.

Suomen Kommunistisen Puolueen XI Edustajakokous, Helsinki 29. 5.—2. 6. 1957, Kotka: Etelä-Suomen Kirjapaino, 1957.

Waris, Heikki: Suomalaisen yhteiskunnan rakenne. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 1948.
